

Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso

Tukijakson kuvaus ja arviointi osallistujien
kokemusten perusteella

Noora Hopiavuori

Opinnäytetyö
Joulukuu 2014

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) Hopivuori, Noora	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 14.11.2014
	Sivumäärä 52	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: (x)
Työn nimi Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso Tukijakson kuvaus ja arviointi osallistujien kokemusten perusteella		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Kiiskilä, Taja		
Toimeksiantaja(t) Pelastakaa Lapset ry		
Tiivistelmä <p>Pelastakaa Lapset ry kehittää Läheltä tueksi -hankkeessa tukimuotoja lastensuojelun asiakasperheille, jotka odottavat itselleen tukiperhettä. Opinnäytetyöni tutkimuskohteenä on Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso, joka on yksi Läheltä tueksi -hankkeen uusista tukimuodoista.</p> <p>Opinnäytetyöni tavoitteena oli luoda kuvaus Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta sekä arvioida tukijaksoa osallistuneiden vanhempien ja lasten kokemusten perusteella. Tavoitteena oli myös selvittää osallistujien kokemuksia Green Care -toiminnasta osana Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksoa. Tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena. Kohderyhmänä oli Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolle osallistuneet vanhemmat ja heidän lapsensa. Aineisto kerättiin havainnoimalla tukijakson toteutusta ja osallistujia sekä teemahaastattelemalla vanhempia ja heidän lapsiaan. Aineiston analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysimenetelmää.</p> <p>Opinnäytetyöni tutkimustulosten perusteella voidaan todeta vanhempien ja lasten hyötyneen Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta. Tukijaksolla pystyttiin tutkimustulosten mukaan tukemaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta. Green Care -teema tuki tutkimustulosten mukaan tukijakson tavoitteiden saavuttamista ja teki tukijaksosta osallistujille mieluisan.</p> <p>Opinnäytetyöni tutkimustuloksia voidaan jatkossa hyödyntää Läheltä tueksi -hankkeen työn kehittämisessä. Lisäksi opinnäytetyöni tuo lisätietoa Green Care -toiminnan mahdollisuuksista vastaavissa sosiaalipalveluissa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lastensuojelu, tukiperhetoiminta, vuorovaikutus, Green Care, tapaustutkimus		
Muut tiedot Liitteenä tutkimuslupa ja tutkimuslupapyyntö		

Author(s) Hopiavuori, Noora	Type of publication Bachelor's thesis	Date 14.11.2014
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 52	Permission for web publication: (x)
Title of publication “Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso” The description and evaluation of the “Haastava lapsi–vanhempi” support period		
Degree programme Degree programme of social services		
Tutor(s) Kiiskilä, Taja		
Assigned by Save the Children Finland		
Abstract <p>Save the Children Finland is developing new forms of support for child welfare with families waiting for a support family in a project called “Läheltä tueksi” (Support from close by). The thesis deals with the “Haastava lapsi–vanhempi” (Challenging Child-Parent) support period, which is one of the new pilots offering support for families who are clients of child welfare. The “Haastava lapsi–vanhempi” support period focused on the challenging or negative interaction between parents and their children.</p> <p>The aim of the thesis was to create a description of the “Haastava lapsi–vanhempi” support period and to evaluate the support period based on the participants’ experiences and opinions. In addition, the aim was to examine the participants’ experiences related to Green Care activities as a part of the “Haastava lapsi–vanhempi” support period. The study was a case study. The data for the study was collected by observing and interviewing parents and their children. The data was analyzed by using material-based content analysis.</p> <p>The study revealed that the participants experienced that they had benefitted from the “Haastava lapsi–vanhempi” support period. Based on the results of the study, it could be seen that the interaction between children and their parents can be strengthened by the support period. In addition, the results showed that the Green Care theme supported the attainment of the aims of the period and made it more pleasant.</p> <p>The results of the thesis can be used in developing of the project “Läheltä tueksi”. The results also offer information about the possibilities of Green Care in social services.</p>		
Keywords/tags (subjects) Child welfare, support family services, interaction, Green Care, case study		
Miscellaneous The study permission request and the study approval as appendices		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	3
2 LASTENSUOJELU	4
2.1 Lastensuojelun periaatteet	5
2.2 Lastensuojeluasiakkuus	6
2.2.1 Avohuollon tukitoimet ja tukiperhetoiminta	7
2.2.2 Tukiperhetoiminta Keski-Suomen aluetoimiston alueella	8
3 LAPSEN JA VANHEMMAN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS	10
4 GREEN CARE	14
4.1 Green Care – hyvinvointia luonnosta	14
4.2 Green Caren toimintaperusta	15
4 LÄHELTÄ TUEKSI -HANKE JA HAASTAVA LAPSI–VANHEMPI-TUKIJAKSO	18
4.1 Läheltä tueksi -hanke	18
4.2 Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso	21
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	23
5.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	23
5.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä ja tapaustutkimus.....	24
5.3 Kohderyhmä ja aineistonkeruu	25
5.4 Sisällönanalyysi	28
5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
6 TULOKSET	32
6.1 Kuvaus Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta	33
6.2 Osallistujien kokemuksia Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolta	37
6.2.1 Vanhempien kokemuksia tukijaksolta saadusta tuesta.....	37
6.2.2 Lasten kokemuksia tukijaksolta saadusta tuesta	41
6.3 Osallistujien kokemukset Green Care -teemasta	43

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	44
LÄHTEET	49
LIITTEET.....	52
Liite 1 Tutkimuslupapyyntö vanhemmille	52

KUVIOT

Kuvio 1 Emotionaalisen saatavillaolon teorian vuorovaikutuksen osa-alueet.....	13
Kuvio 2 Green Care -toiminnan lähtökohdat	18
Kuvio 3 Sisällönanalyysin prosessi.....	29

1 JOHDANTO

Tukiperhetoiminta on yksi keskeinen lastensuojelun avohuollon tukitoimi, jota järjestävät kunnat ja Pelastakaa Lapset ry. Tukiperheiden kysyntä on viime vuosina jatkuvasti lisääntynyt eikä läheskään kaikkiin tarpeisiin pystytä vastaamaan. Pelastakaa Lasten 2013 käynnistämä Läheltä tueksi -hanke kehittää ja pilotoi Keski-Suomen aluetoimiston alueella uudenlaisia tuen muotoja tukiperhettä odottaville lapsille ja heidän vanhemmilleen. Uusien toimintamuotojen kehittämisen lisäksi hankkeen tavoitteena on selkeyttää ja monipuolistaa Pelastakaa Lasten jo olemassa olevia toimintoja. (Kuorelahti & Aarnio 2014.)

Läheltä tueksi -hankkeessa kehitetään uutta Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallia, jota käytetään ensimmäistä kertaa järjestettävällä Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolla (Kuorelahti & Aarnio 2014). Opinnäytetyössäni kuvaan perhetukitoiminnan Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson toteutusta ja kartoitan tukijaksolle osallistuneiden kokemuksia ja mielipiteitä uudesta tukimuodosta. Tavoitteena on tuottaa tietoa Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta osallistuneiden vanhempien ja lasten kokemusten avulla. Opinnäytetyöni tutkimustuloksia voidaan jatkossa hyödyntää Läheltä tueksi -hankkeen työn kehittämisessä. Lisäksi opinnäytetyöni tuo lisätietoa Green Care -menetelmien mahdollisuuksista sosiaalipalveluissa, sillä Läheltä tueksi -hankkeessa kehitettävien tukimuotojen yhtenä lähtökohtana on Green Care eli luonnon myönteisten vaikutusten hyödyntäminen.

Käytin opinnäytetyössäni kvalitatiivista tutkimusotetta ja keräsin aineistoa tutkimuskohteeni kokemusasiantuntijoilta eli tukijaksolle osallistuneilta lapsilta ja heidän vanhemmiltaan. Aineistonkeruumenetelminä käytin havainnointia ja haastattelua. Olin mukana toteuttamassa Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksoa osallistumalla suunnitteluun, olemalla mukana leirikerroilla ja lopulta tekemässä tukijakson toteutuksen arviointia opinnäytetyön muodossa. Jatkuva osallisuuteni takasi runsaan aineiston, joten sain muodostettua hyvin kattavan kokonaiskuvan tukijaksosta, jonka välitän opinnäytetyöni kautta myös muille.

2 LASTENSUOJELU

Kun puhutaan lastensuojelusta, on tärkeä tiedostaa kyseisen käsitteen ero lasten suojelu -käsitteeseen verrattuna. Lasten suojelu on yläkäsite kaikelle sellaiselle toiminnalle ja työskentelylle, jonka tarkoituksena on ylläpitää ja edistää lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia. Lasten suojelun toimintaa määrittävät Suomen perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset, erityisesti Suomen 1991 ratifioima YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Lapsen oikeuksien yleissopimus turvaa terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan kaikille lapsille. Sopimus korostaa eritoten velvollisuutta toteuttaa lapsen edun ensisijaisuutta eri hallinto- ja päätäntäelinten toimissa. Lapsen edun ensisijaisuuteen velvoitetaan myös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa, lastensuojelulaissa sekä sosiaalihuollon asiakaslaissa. (Taskinen 2010, 19; Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lasten suojelun kokonaisuuteen kuuluvat lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuranta, edistäminen sekä palvelujen kehittäminen kasvun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lasten ja nuorten hyvinvointiin voidaan vaikuttaa suoraan heille kohdennetuin palveluin ja resurssein, kuten lapsiperheiden sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluin sekä luomalla mahdollisuuksia lasten harrastus- ja vapaa-ajantoiminnalle. Välillisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikutetaan esimerkiksi poliittisilla toimenpiteillä liittyen muun muassa elinympäristöön, työttömyyteen, toimeentuloon sekä päihde- ja mielenterveyshuoltoon. Lait, kuntaohjeistukset, palveluiden määrärahat, irtisanomiset, verojen nostaminen ym. vaikuttavat muun muassa lapsiperheiden taloustilanteisiin, vanhempien hyvinvointiin sekä kasvuympäristön viihtyvyyteen ja virikkeellisuuteen, mikä heijastuu lasten ja nuorten elämään. Lasten suojelusta on vastuussa koko yhteiskunta yhdessä kansalaistensa kanssa. (Taskinen 2010, 19–22; Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lastensuojelu yhteen kirjoitettuna puolestaan on yksi osa lasten suojelun laajaa kenttää (Taskinen 2010, 19). Lastensuojelu jaetaan ennaltaehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla ja sen tukitoimilla tarkoitetaan kaikkia niitä palveluita ja toimintoja, joilla tuetaan lasta ja perhettä silloin, kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakkaana. Näiden palveluiden ja tukitoimien kautta äidit ja isät saavat apua vanhemmuudessa

sekä perheen hyvinvointia uhkaavien haasteiden ratkaisemisessa. Ennaltaehkäisevistä tukitoimista vastaavat peruspalvelut, kuten neuvola, varhaiskasvatuspalvelut, koulu, terveydenhuolto, mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä nuorisotyö. (A 12.2.2010/88. 3 a §.)

Varsinaiseen lastensuojeluun eli lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun, johon teksti jatkossa tulee lastensuojelulla viittaamaan, kuuluvat lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto (Taskinen 2010, 16, 22; A 12.2.2010/88. 3 §). Lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki, joka säätelee lastensuojelun viranomaisten työtä. Lakiin on kirjattu muun muassa lastensuojelun tehtävät, tavoitteet ja arvoperusta. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

2.1 Lastensuojelun periaatteet

Ensisijainen vastuu alaikäisestä lapsesta on aina vanhemmilla tai huoltajilla. Vastuuseen kuuluu turvata lapsen tasapainoinen kehitys, hoito, kasvatus ja hyvinvointi sekä taata lapselle turvallinen kasvuympäristö. Vanhemmilla on oikeus saada tukea edellä mainittujen tehtävien toteuttamisessa yhteiskunnalta, jolla on tarpeen tullen myös velvollisuus puuttua perheen tilanteeseen. Lastensuojelu on yhteiskunnan keino tukea perhettä silloin, kun vanhemmat tarvitsevat apua lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa tai niihin liittyvien riskitekijöiden vähentämisessä. Lastensuojelun tehtävä on varmistaa, että lapsen oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja ikätasoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun toteutuvat. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puututtava havaittuihin ongelmiin riittävän varhain. (L 13.4.2007/417, 2 §, 4 §; Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lastensuojelussa puhutaan paljon lapsilähtöisyydestä. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lastensuojelussa viranomaisten velvollisuutta huolehtia siitä, että lapsen oikeudet toteutuvat (Taskinen 2010, 25). Tasa-arvoinen kohtelu, tiedonsaanti, osallistuminen sekä mielipiteiden ja toiveiden kuuleminen ovat lapsen oikeuksia, jotka huomioidaan lapsen ikää ja kehitystasoa vastaavalla tavalla (Lapsen oikeuksien yleissopimus 1989, art. 2, 12–13). Lastensuojelun työskentelyn lähtökohtia ovat lapsi ja hänen tarpeensa,

sillä lastensuojelun tehtävä on turvata lapsen kasvu, kehitys ja hyvinvointi. Lapsilähtöisyys määrittelee työskentelyn kohteena olevien teemojen lisäksi myös käytettäviä menetelmiä ja työkaluja sekä ympäristöä, jossa lastensuojelua on tarkoituksenmukaista toteuttaa. (Taskinen 2010, 25; Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lastensuojelun keskeisiä periaatteita lapsen edun ja lapsilähtöisyyden toteuttamisen lisäksi on lievimmän riittävän toimenpiteen periaate. Käytännössä tällä tarkoitetaan avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta suhteessa kiireelliseen sijoitukseen ja huostaanottoon. Lapsen tilanteen vaatiessa sijaishuolto on kuitenkin järjestettävä viivytyksettä, mikäli se on lapsen edun mukaista. (Taskinen 2010, 69; L 13.4.2007/417, 4 §.)

Lastensuojelua määrittävät lapsen edun lisäksi yksityis- ja perhe-elämän suoja, jotka sisältyvät ihmisoikeuksiin (Lastensuojelun käsikirja 2014). Yksityis- ja perhe-elämän suojan periaatteiden mukaan ihmisellä on oikeus nauttia elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta kenenkään puuttumatta ellei siihen ole lainmukaista ja välttämätöntä syytä. Yksityis- ja perhe-elämän suojan periaate ja lapsen edun periaate saattavat olla ristiriidassa silloin, kun viranomaiset arvioivat lastensuojelun tarvetta tai toteuttavat lastensuojelua. Tällöin yksityiselämän ja perhe-elämän suoja kumoutuu, sillä lapsen edun periaatetta pidetään aina ensisijaisena. (Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948, 12 art.; Euroopan ihmisoikeussopimus 69/1999, 8 art.; Lastensuojelun käsikirja 2014.)

2.2 Lastensuojeluasiakkuus

Lastensuojeluasiakkuus alkaa, jos sosiaalityöntekijä päättää aloittaa kiireelliset lastensuojelutoimet tai tehdä lastensuojelutarpeen selvityksen. Lastensuojeluasian vireille tultua, esimerkiksi perheen oman yhteydenoton tai lastensuojeluilmoituksen myötä, sosiaalityöntekijän on arvioitava kiireellisen lastensuojelun tarve välittömästi ja lastensuojelun selvityksen tarve seitsemän arkipäivän kuluessa. Selvitykseen on ryhdyttävä aina, ellei sosiaalityöntekijä toteaa asiaa aiheettomaksi. (A 12.2.2010/88. 26§–27§.)

Lastensuojelutarpeen selvityksessä sosiaalityöntekijä arvioi, tarvitseeko lapsi ja hänen perheensä lastensuojelun apua ja suojelua. Selvitys on tehtävä kolmen kuukauden sisällä lastensuojeluasian vireilletulosta. Lastensuojelutarpeen selvityksen perusteella sosiaalityöntekijä tekee yhteenvedon kaikesta havaitsemastaan ja kuulemastaan, mukaan lukien asianosaisten mielipiteet ja toiveet. Jos selvityksen jälkeen päädytään siihen, ettei lastensuojelua tarvita, asiakkuus päättyy. (A 12.2.2010/88. 27§.) Muussa tapauksessa asiakkuus jatkuu siten, että laaditaan yhteistyössä perheen kanssa asiakassuunnitelma, jonka mukaan lastensuojelua aletaan perheen kohdalla toteuttaa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan muun muassa lastensuojelutarpeen aiheuttaneet tekijät, työskentelyn tavoitteet, toteuttamismuodot sekä arvioitu aika, jona tavoitteisiin pyritään. (A 12.2.2010/88. 30§; Taskinen 2010, 56–64.)

2.2.1 Avohuollon tukitoimet ja tukiperhetoiminta

Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla edistetään ja tuetaan lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä sekä tuetaan vanhempien kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden. Niiden on kuitenkin oltava tarkoituksenmukaisia, riittäviä ja lapsen etua vastaavia. Kunnan velvollisuus on järjestää viipymättä perheelle avohuollon tukitoimia tilanteissa, joissa lapsen kasvuolosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimet perustuvat vapaaehtoisuuteen ja lastensuojelun työntekijöiden tekemään yhteistyöhön koko perheen kanssa. Joissain tapauksissa avohuollon toteuttamiseksi riittää kuitenkin sen vanhemman suostumus, jonka luona lapsi asuu. (L 13.4.2007/417. 34§; Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Perheelle mietityt avohuollon tukitoimet kirjataan asiakassuunnitelmaan ja niiden myöntämisestä tehdään päätös (Taskinen 2010, 71). Tukitoimien on oltava suunnitelmallisia sekä vastattava lapsen ja perheen tilannekohtaisiin tarpeisiin. Suunnitelma tulee tarkistaa aina tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (Taskinen 2010, 64.) Avohuollon tukitoimia ovat muun muassa taloudellinen tukeminen, tukihenkilö tai -perhe, hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta sekä muu tarvittava tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen ratkaisemiseksi (A 28.12.2012/911, 36§). Myös

lyhytaikainen sijaishuolto on mahdollista järjestää lapselle yksin tai perheen kanssa avohuollon tukitoimena edellyttäen kuitenkin, ettei avohuollon sijoitusta käytetä kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton sijasta näiden kriteereiden täytyessä. Avohuollon aikana päätäntävalta lapsen asioista säilyy vanhemmilla, eikä tukitoimia voida jatkaa ilman heidän suostumustaan. (A 12.2.2010/88, 37§; Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Opinnäytetyöni kannalta keskeinen avohuollon tukitoimi on tukiperhetoiminta. Perhe voi hyötyä tukiperhetoiminnasta esimerkiksi tilanteissa, joissa ongelmat johtuvat vanhempien väsymyksestä, kiireestä ja stressistä, läheisverkoston puuttumisesta tai kohdalle osuneesta kriisistä. Tukiperhetoiminnassa on mukana valinta- ja valmennusprosessin läpikäyneitä tavallisia perheitä, joiden luona tukea tarvitseva lapsi on tavallisimmin yhtenä viikonloppuna kuukaudessa. Tukiperheessä voi olla omia lapsia, mutta toimintaan voi yhtäläillä osallistua myös lapsettomat pariskunnat tai yksinasuvat ihmiset. Lapsen ollessa tukiperheensä luona hänen vanhempansa saavat itselleen aikaa ja lepoa. Tämä voi olla perheen kokonaistilanteen kannalta hyvin voimaannuttavaa. Samalla tukiperheessä vieraileva lapsi saa vierelleen välittäviä ja turvallisia aikuisia, joilla on aikaa ja jaksamista olla lapsen kanssa. Tukiperheen vanhemmilla saattaa olla lapsen vanhempia enemmän resursseja opettaa lapselle tärkeitä asioita ja huolehtia kasvatuksesta. (Tukiperheet 2013; Marjomaa & Räisänen 2013, 2, 11; Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Tukiperheeksi lähtevä perhe saa ammatillista tukea ja ohjausta koko tukisuhteen ajan. Tukiperhekäynneillä lapsi saa touhuta yhdessä perheen kanssa tavallisia mukavia asioita, kuten leipoa yhdessä, leikkiä perheen lasten kanssa, pelata tai tehdä arkisia askareita. Pääasia on, että lapsi saa aikuisten ihmisten aikaa, huomiota ja lämmintä huolenpitoa. (Tukiperheet 2013; Marjomaa & Räisänen 2013, 5, 21.)

2.2.2 Tukiperhetoiminta Keski-Suomen aluetoimiston alueella

Jyväskylän kaupungin lisäksi ainoa tukiperhetoimintaa järjestävä taho Keski-Suomessa on Pelastakaa Lapset ry (Kuorelahti & Aarnio 2014). Pelastakaa Lapset ry on suomalainen vuodesta 1922 toiminut kansalaisjärjestö, jonka toiminnan lähtökohta on parantaa lasten asemaa sekä edistää lasten oikeuksien toteutumista kaikkialla

maailmassa. Voittoa tuottamaton, sitoutumaton ja puolueeton Pelastakaa Lapset ry on osa kansainvälistä Save the Children -liikettä. Suomessa Pelastakaa Lapset ry:llä on viisi aluetoimistoa, jotka osaltaan vastaavat alueensa lastensuojelupalveluista, terapia- ja konsultaatio -palveluista, vapaaehtoistyöstä sekä erilaisista lastensuojelun kehittämishankkeista. Toimintamuotoja ovat muun muassa lasten lomakotitoiminta, tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta, sijaisperhe- ja lastenkotitoiminta sekä kotimaiset ja kansainväliset adoptiot. Toimintaansa Pelastakaa Lapset ry rahoittaa oman varainhankinnan, lahjoitusten ja yritys yhteistyön kautta, jäsenmaksuista saaduilla tuloilla sekä kuntien palvelutoiminnan tuotoista. (Keitä me olemme 2014.)

Pelastakaa Lapset ry:n tukiperhetoiminnan lähtökohtana on organisoida turvallista tukiperhetoimintaa osaksi lastensuojelun avohuoltoa. Tukiperheet ovat lastensuojelun asiakkaille, niin lapsille kuin vanhemmille, mieluisa ja haluttu tukimuoto, joka on todettu toimivana ratkaisuna monien perheiden haasteisiin. Tukiperhetoiminnan suuresta kysynnästä johtuen toiminnan piiriin päässeet ovat lähinnä lastensuojelun asiakkaita. Keski-Suomen Pelastakaa Lapset ry:n aluetoimiston kautta tukiperheissä käy tällä hetkellä yli 200 lasta. Samaan aikaan tukiperhettä odottaa noin 250 lasta, joista osan jonotusajat voivat pahimmillaan lähennellä kolmea vuotta. Pitkien odotusaikojen lisäksi tukiperhetoiminnan haasteena ovat perheiden moninaiset ja eriaisteiset tuentarpeet, joihin ei välttämättä pystytä vastaamaan yksin tukiperhetoiminnalla. Näiden kehitystarpeiden pohjalta käynnistettiin Läheltä tueksi -hanke, jossa pyritään keventämään tukiperhetoiminnan taakkaa kehittämällä uusia tukitoimia olemassa olevien rinnalle. (Kuorelahti & Aarnio 2014; Marjomaa & Lapinleimu 2013, 4–5.) Opinnäytetyöni kohteena on hankkeen Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso, jonka tavoitteena on tukea perhettä etsimällä keinoja lapsen ja vanhemman haasteellisen vuorovaikutuksen ratkaisemiseksi (Kuorelahti & Aarnio 2014).

3 LAPSEN JA VANHEMMAN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS

Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson tavoitteena on tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta (Kuorelahti & Aarnio 2014). Vuorovaikutus voidaan määritellä vähintään kahden ihmisen vastavuoroiseksi riippuvuudeksi, joka koostuu tunteista, tahdosta, ajattelusta sekä toiminnasta. Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus on edellytys lapsen neurobiologiselle, emotionaalille, sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle sekä minäkäsityksen rakentumiselle. Muovaamalla lapsen kehitystä ja minuuden jäsentymistä vuorovaikutussuhde vaikuttaa myös lapsen käyttäytymiseen ja toimintaan. Lapsella on luontainen tarve olla vuorovaikutuksessa vanhempansa kanssa, mutta vanhemman tarjoaman hoivan, hellyyden ja turvan määrä ja laatu määrittävät millainen vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhemman välille muodostuu. Vuorovaikutussuhde on vastavuoroisuudessaan merkityksellinen myös vanhemmalle, sillä lapsen palaute palkitsee ja tukee vanhemmuutta. (Sinkkonen 2004, 1866–1867; Keltikangas-Järvinen 2012, 28–29.)

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vaikuttavuutta tutkittaessa on saatu tuloksia, joiden mukaan perheen kielteisillä tai muutoin heikoilla sisäisillä vuorovaikutussuhteilla on yhteyksiä lasten ongelmien ilmenemisessä. Huono vuorovaikutussuhde vaikutti tutkimustiedon mukaan lapsen hyvinvointiin esimerkiksi psyykkisten oireiden tai käytöshäiriön piirteiden ilmenemiseen. Vanhempien kokemus puolestaan oli, että vuorovaikutuksen ongelmat lisääntyivät, mikäli lapsella heidän näkemyksensä mukaan oli esimerkiksi emotionaalisia, sosiaalisia tai käytöksellisiä haasteita. (Väänänen 2013, 80–85.)

Emotionaalisen saatavillaolon teoria yhdistää lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen erilaisia teoreettisia viitekehyksiä. Emotionaalisen saatavillaolon teoria kokoaa eri suuntauksia selittääkseen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen muodostumista ja merkitystä. Emotionaalisen saatavillaolon teorian mukaan vuorovaikutus koostuu kuudesta osa-alueesta, jotka ovat sensitiivisyys, jäsentäminen, ei-vihamielisyys, ei-tunkeilevyys sekä lapsen responsiivisuus ja

aloitteellisuus. (Salo & Flykt 2013, 402–403.) Vuorovaikutuksen osa-alueet on kuvattu kuviossa 3.

Sensitiivisyys kuvaa vanhemman reagointikykyä lapsen tunteisiin. Sensitiivistä kykyä kuvaa tapa, jolla vanhempi tunteiden ja toiminnan kautta suhtautuu lapsen kokemus- ja tunnetiloihin. Sensitiivisyys välittyy muun muassa vanhemman sanallisessa ja sanattomassa viestinnässä lapselle, reaktioiden ajoittamisena suhteessa lapsen kokemus- ja tunnetiloihin sekä tilanteen ratkaisukykyä. (Salo & Flykt 2013, 403–405.)

Jäsentäminen viittaa vanhemman tehtävään ohjata lapsen toimintaa, asettaa lapselle tarvittavia rajoja sekä säädellä lapseen kohdistuvia ärsykeitä. Vanhemman taito ylläpitää myönteistä tunneyhteyttä lapseen toiminnan ohjaamisen ja rajaamisen aikana on myös osa jäsentämistä. Käytännössä vanhempi pyrkii sanallisesti ja sanattomasti ohjaamaan, rajaamaan ja säätelemään lastaan ja ympäristöä siten, että lapsi saisi kokemuksia onnistumisesta, osaamisesta ja oppimisesta sekä kokisi olonsa turvalliseksi. (Salo & Flykt 2013, 405.)

Ei-vihamielisyys viittaa vanhemman omien kielteisten tunneilmaisujen säätely- ja kontrollointikykyyn sekä vanhemman vastuuseen lapsen ei-vihamielisistä leikeistä ja ympäristöstä. Vanhemman tulisi pystyä hallitsemaan kielteiset tunteensa hänen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Edes haastavissa tai stressaavissa tilanteissa vanhemman ei tulisi menettää hermojaan lapsen nähden, kohdella lasta huonosti tai välittää vihamielistä tai muutoin kielteistä tunnetilaansa lapselle eleiden, ilmeiden, toiminnan tai puheen sisällön tai äänensävyyn kautta. (Salo & Flykt 2013, 404, 406.)

Ei-tunkeilevuus tarkoittaa vanhemman kunnioitusta lapsen erillisyyttä kohtaan. Kunnioittaessaan lapsen erillisyyttä itsestään vanhempi huomioi lapsen kehittyvän kyvyn ja pyrkimyksen hallita omia tunteitaan sekä olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäristön kanssa. Vanhemmalla on luontainen tarve olla tiiviissä yhteydessä lapseensa muun muassa huolehtien, hellien ja neuvoen. Vanhemman

tarve ei saa kuitenkaan muodostua esteeksi lapsen tarpeelle tutustua, tutkia, oppia ja kehittyä. (Salo & Flykt 2013, 405.)

Lapselta vastavuoroinen vuorovaikutussuhde vaatii muodostuakseen responsiivisuutta eli kykyä reagoida vanhemman kommunikaatioon. Lapsen responsiivisuus ilmenee lapsen käytöksessä, toiminnassa ja tunneilmaisussa. Lapsella on responsiivinen valmius myönteiseen vuorovaikutussuhteeseen, kun hän reagoi vanhempansa esimerkiksi hymyllä. Responsiivisuuden lisäksi vuorovaikutussuhde edellyttää lapselta aloitteellisuutta. Aloitteellinen lapsi pyrkii aktiivisesti yhteyteen ja läheisyyteen vanhempansa kanssa sekä hakee häneltä huomiota itselleen ja mielenkiinnonkohteilleen. Käytännön tilanteissa lapsen aloitteellisuus voi ilmetä esimerkiksi siten, että lapsi ottaa vanhempansa kontaktia tai hakee häneltä huomiota puheen, katseen, toiminnan tai kosketuksen keinoin. Vanhemman suoriutuessa huonosti vuorovaikutuksen muodostumisen osa-alueilla, voi seurauksena olla lapsen vähäinen tai kielteinen responsiivisuus ja aloitteellisuus. (Salo & Flykt 2013, 404, 406.)

Emotionaalisen saatavillaolon teoria			
VUOROVAIKUTUKSEN 6 OSA-ALUETTA			
Vanhempi:			
Sensitiivisyys	Jäsentäminen	Ei-vihamielisyyt	Ei-tunkeilevuus
<i>*Tunneilmaisuu sovitettu lapsen tunneilmaisuu</i>	<i>*Lapsen vastuullinen ohjaaminen ehdotuksin</i>	<i>*Kielteisten tunneilmajujen puuttuminen sanallisesta ja sanattomasta viestinnästä</i>	<i>*Lapsen aloitteiden ja viestinnän seuraaminen ja tulkitseminen</i>
<i>*Selkeys vastattaessa lapsen ilmaisuun</i>	<i>*Lapsen ohjaaminen sanallisesti ja sanattomasti</i>	<i>*Lapselle ei puhuta väheksyvään, epäkunnioittavaan tai muutoin vihanieliseen sävyyn</i>	<i>*Odottaa sopivaa kohtaa puuttua lapsen toimintaan tai asettua vuorovaikutukseen</i>
<i>*Reaktioiden oikea-aikaisuus</i>	<i>*Onnistuva lapsen toiminnan ohjaaminen</i>	<i>*Malttia ei menetetä eikä hermot petä lapsen läsnä ollessa</i>	<i>*Komentelun vähäisyys, pyrkimys dialogiin lapsen kanssa</i>
<i>*Myönteinen tapa lähestyä lasta (Leikkisyys, hauskuus, spontaanisuus ym.)</i>	<i>*Rajojen asettaminen tarvittaessa ja niistä kiinnipitäminen</i>	<i>*Vanhempi vastuussa siitä, ettei lapsen ympäristö tai leikki ole sävyllään vihanielinen</i>	<i>*Ylihuolehtivaisuuden ja -opettamisen välttäminen</i>
<i>*Lapselle puhutaan arvostavaan sävyyn</i>	<i>*Jäsentämisen tilannetaju ja asianmukaisuus</i>		
<i>*Sopiva vastavuoroisuus</i>			
<i>*Kyky ratkaista ristiriitatilanteita</i>			
Lapsi:			
Responsiivisuus		Aloitteellisuus	
<i>*Tunneilmaisuu on myönteistä ja aitoa</i>		<i>*Hakee vanhemman huomiota</i>	
<i>*Kykenee säätlemään tunteitaan</i>		<i>*Ei pyri takertumaan vanhempaan</i>	
<i>*Käyttää tarvittaessa vanhempaa apuna tunteiden säätelyssä</i>		<i>*Käyttää erilaisia tapoja vuorovaikutusaloitteiden tekemiseen</i>	
<i>*Vastaa vanhemman aloitteisiin</i>		<i>*Turvautuu vanhempaan</i>	
<i>*Hakee ikä- ja kehitystason mukaista itsenäisyyttä</i>		<i>*Asettuu luontevaan kontaktiin vanhemman kanssa</i>	
<i>*Tutkii ja leikkii, mutta ei sulje vanhempaa ulkopuolelle</i>		<i>*Pyrkii kehitystason mukaiseen kielelliseen kommunikaatioon</i>	
<i>*Asettuu luontevasti fyysiseen läheisyyteen</i>			
<i>*Ei välttele vanhempaa</i>			

Kuvio 1 Emotionaalisen saatavillaolon teorian vuorovaikutuksen osa-alueet (Salo & Flykt 2013, 404, muokattu.)

4 GREEN CARE

4.1 Green Care – hyvinvointia luonnosta

Green Care -käsitettä käytetään luonnon ja eläinten myönteisten vaikutusten ammattimaisesta hyödyntämisestä ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.). Läheltä tueksi -hankkeessa tehtävässä kehittämistyössä kokeillaan Green Caren hyödyntämistä uusissa lastensuojelun tukitoiminnoissa (Kuorelahti & Aarnio 2014). Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso, jota opinnäytetyöni käsittelee, perustuu myös Green Caren lähtökohtiin.

Luontoympäristöllä tiedetään olevan terveyden kannalta ennaltaehkäiseviä, elvyttäviä ja terapeuttisia vaikutuksia. Monet ihmiset hakeutuvat vaistonvaraisesti maaseutu ympäristöön ja luontoon irtautuakseen stressistä, kiireestä ja melusta. Tavoitteena luonnon äärelle hakeutumisessa ovat usein rentoutuminen, virkistäytyminen ja uusien voimavarojen saaminen arjessa jaksamiseksi. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.)

Vaikka luonnon myönteiset vaikutukset ihmisen mielen ja kehon hyvinvoinnille ovat olleet tiedossa jo pitkään, ovat luonnon ja maaseudun tarjoamien mahdollisuuksien arvostus liiketoiminnassa ja tuotetuissa palveluissa lähteneet nousemaan kiihtyvällä tahdilla vasta viime vuosina. Uudesta ideasta luonnon yhdistämisessä sosiaali- ja terveyspalveluihin ei ole kyse. Muun muassa sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouden laitoksissa luontoa on käytetty tavoitehakuisesti hyvinvoinnin tukena esimerkiksi luonnonläheisen sijainnin, maataloustöiden tai puutarhanhoidon keinoin. Syitä luonnon merkittävyyden ymmärtämisen, arvostamisen ja hyödyntämisen kasvulle ovat kaupungistuva ja teknologistuva yhteiskunta, kiireinen elämänrytmi, lisääntyvät sosiaaliset ongelmat sekä väestön ikääntyminen. Nämä muutokset edellyttävät yksilöllisten ja asiakaslähtöisten palveluiden kehittämistä, jossa voidaan hyödyntää luonnon tarjoamia mahdollisuuksia. Meneillään olevaa kehitystä luonnon mahdollisuuksien hyödyntämiseksi on siivittänyt osaltaan myös tarve tukea maaseudun elinvoimaisuutta, mitä edesauttaa lisääntyvä kysyntä sen luonnonvarojen ja osaamista kohtaan. Luontoa ja maaseutua hyödyntäviä palveluita ja

työskentelymenetelmiä sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla kehitetään nyt jatkuvasti ja toiminta-ajatusta on käsitteellistetty Suomessa Green Care -toiminnaksi vuodesta 2006. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.)

Green Care -käsite on laaja ja hakee vielä muotoaan, minkä vuoksi se herättää toisinaan keskustelua eri ryhmien välillä. Yhteistä eri näkemyksille on kuitenkin ajatus siitä, että luonnolla on suuri merkitys ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Nykyisin Green Care toimii yläkäsitteenä erilaisille tavoille toteuttaa luontolähtöistä vastuullista ja tavoitteellista toimintaa sosiaali- ja terveysalalla, sosiaalipedagogiikassa ja kasvatuksessa sekä virkistys- ja hyvinvointialalla. Green Care -toiminnan yhdistämisestä sosiaalipalveluihin ei toistaiseksi löydy kirjallisuutta, minkä vuoksi viitataan seuraavassa luvussa aiheesta tehtyihin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.; Soini, Vehmasto & Kukkonen 2014.)

4.2 Green Caren toimintaperusta

Green Care -toiminnassa hyvinvoinnin edistämisen ydinajatuksena on painottaa ja yhdistää toisiinsa luonto-, toiminta- ja yhteisöelementtejä. Green Care -toiminta ei luonto- ja maaseutupainotuksestaan huolimatta ole rajoittunut ainoastaan luontoympäristöön, vaan Green Care -menetelmiä voidaan toteuttaa yhtäläillä kaupunkimiljöössä ja sisätiloissa. Kuvio 1. Green Care -toiminnan lähtökohdat kuvastaa hyvin Green Caren kolmea peruselementtiä, joilla hyvinvointi toiminnassa syntyy sekä toimintaperiaatteita, joiden mukaan toteutuksen on oltava ammatillista, tavoitteellista ja vastuullista. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.)

Luonto

Luontoa voidaan hyödyntää Green Care -toiminnassa tapahtumapaikkana, työkaluna sekä ehtymättömänä lähteenä ideoille ja luovuudelle. Toiminnassa luontoympäristö tarjoaa aistielämyksiä tuoksujen, äänien, kosketettavien pintojen, vaihtelevien sää- ja lämpötilojen sekä erilaisten näköhavaintojen muodossa. Luontoelementtejä voivat ympäristön lisäksi olla ne erinäiset osat, kasvit, eläimet, kivet ja pienimmätkin

hiekanjyvät, joista kokonaisuus muodostuu. Luontoelementti on pohjana koko Green Care -toiminnalle, sillä sitä hyödynnetään edistämään, vahvistamaan tai nopeuttamaan asetettujen tavoitteiden toteutumista. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.) Luonnon myönteisiä vaikutuksia käsittelevän tutkimuksen mukaan luontoympäristöllä on selvä yhteys psyykkiseen hyvinvointiin. Tutkimuksen mukaan luontoympäristössä vietetty aika paransi ihmisen kokonaismielialaa. Luonnon vaikutuksesta ihmisen myönteiset tuntemukset lisääntyivät ja kielteiset tuntemukset, kuten väsymys, stressi, ärtymys ja ahdistuneisuus vähenivät. (Tyrväinen, Silvennoinen, Korpela & Ylen 2007, 73.) Suoraan ihmisen hyvinvointiin vaikuttamisen lisäksi Green Care -toiminnalla voidaan edesauttaa asiakassuhteen syntyä sekä kuntoutumisprosessin etenemistä. Green Care -toiminnan hyödyntämistä toimintaterapiassa käsittelevässä tutkimuksessa vaikeaksi koettujen asioiden ja tunteiden käsittely koettiin luontoympäristössä helpommaksi, mikä lisäsi työskentelyn mielekkyyttä ja motivaatiota (Kivimäki & Rantakokko 2014, 39).

Toiminta

Green Caren toiminnallinen puoli yhdistää ihmisen ympäristöönsä ja yhteisöönsä sekä luo mahdollisuuden kokemuksille, oppimiselle ja oivalluksille (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.). Luontokokemusten vaikutusta tutkittaessa päihdeongelmaisten asiakkaiden parissa saatiin vastauksia, joiden mukaan luonnossa toimimisessa on kyse selviytymisestä ja uskalluksesta. Kokemukset luonnossa selviytymisestä ja siihen tarvittavasta uskalluksesta kerrottiin lisäävän tunteita osaamisesta ja onnistumisesta. (Mesimäki 2011, 56–58.) Luonto voi kokemusten, oppien ja oivallusten lisäksi tarjota toiminnalle virikkeelliset puitteet sekä energiaa tekemiseen, mikä tuottaa monesti mielihyvää ja aktivoi ihmistä. Toiminnan ei tarvitse välttämättä olla edes suurta ja kovatempoista, vaan kyseessä voi olla ympärillä olevien asioiden aistimista tai itseensä keskittymistä ja pohdiskelua. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.)

Yhteisö

Yhteisö tarjoaa ihmiselle mahdollisuuksia muun muassa vuorovaikutukseen, osallisuuteen, hyväksytyksi tulemiseen ja läheisyyteen, jotka ovat tärkeitä

hyvinvoinnin kannalta. Myönteiset yhteisön aikaansaamat tunteet liitetään useimmiten ihmisten kanssa koettuun läheisyyteen ja vuorovaikutukseen, vaikka yhteisöllisyyttä voivat tarjota myös luonto, eläimet ja tutut ympäristöt. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.; Soini ym. 2014.)

Ammatillisuus, vastuullisuus ja tavoitteellisuus

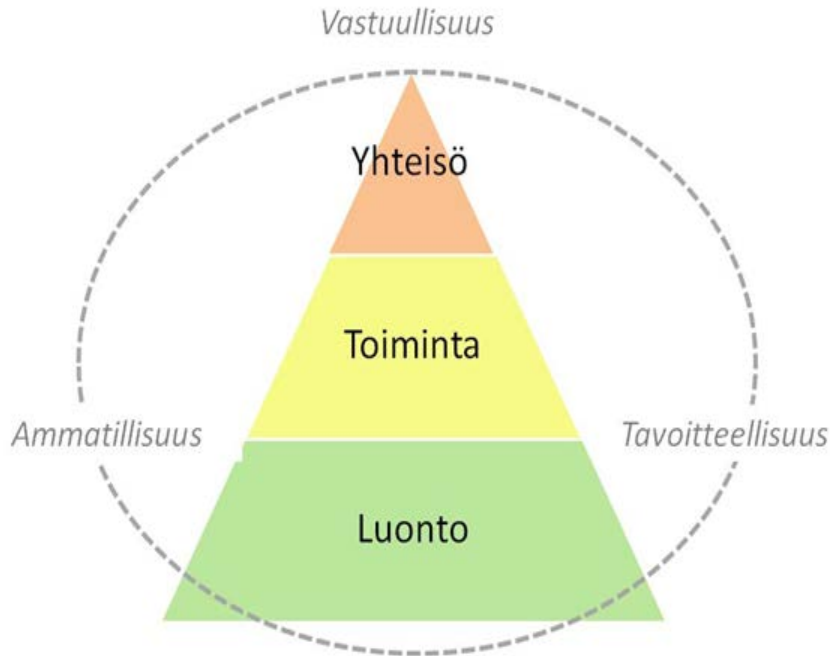
Luonto-, toiminta- ja yhteisöelementit eivät yksin riitä tekemään tuotetusta palvelusta Green Care -toimintaa. Niiden lisäksi toiminnan on täytettävä ehdot ammatillisuudesta, vastuullisuudesta ja tavoitteellisuudesta, mikä on nähtävillä Green Care -toiminnan lähtökohtia havainnoivasta kuviosta 1. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.)

Ammatillisuus viittaa toimijoiden asianmukaiseen pätevyyteen ja osaamiseen palveluntuotannossa. Green Care -toiminnassa on tavanomaista eri alojen ammattilaisten, kuten esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisten ja maaseutuyrittäjien yhteistyö, koska siten asiakkaille voidaan turvata asiantunteva ja osaava palvelu. Green Care -osaajaksi kouluttautuminen on Suomessa toistaiseksi melko hajanaista, mutta luonto- ja eläinavusteisuuteen liittyen koulutusta on tarjolla muun muassa eri oppilaitosten ja yhdistysten tarjoamana. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.)

Vastuullisuus on osa ammatillisuutta ja lisäksi sillä tarkoitetaan kyseessä olevan palvelualan laatuvaatimusten täyttämistä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouden järjestämiseen liittyy lakisääteisiä määräyksiä sekä eettisiä ohjeita, joita Green Care -palveluissakin tulee noudattaa. Vaikka Green Care -toiminnassa työskennellään ihmisten hyväksi luontoa hyödyntäen, on palveluissa edettävä luonnon ehdoilla eikä kustannuksella. Green Care -toimintaperiaatteiden mukaan palvelutarjoajien on otettava vastuuta yhtäläillä luonnosta ja sen eliölajeista kuin asiakkaistaankin. (Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.)

Tavoitteellisuus viittaa Green Care -toiminnan määrätietoiseen toteuttamiseen asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Suunnitelmat pitkäjänteisen työskentelyn

toteuttamiseksi kohti tavoitteita muodostuvat palvelu- ja asiakastyypit kohtaisesti.
(Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care n.d.)

Kuvio 2 Green Care -toiminnan lähtökohdat (Soini ym. 2014)

4 LÄHELTÄ TUEKSI -HANKE JA HAASTAVA LAPSI- VANHEMPI-TUKIJAKSO

4.1 Läheltä tueksi -hanke

Läheltä tueksi -hanke käynnistettiin 2013 Pelastakaa Lasten toimesta vastaamaan siihen haasteeseen, ettei tukiperhetoiminnan kapasiteetti riitä vastaamaan olemassa olevaan tarpeeseen. Tukiperheiden riittämätön määrä sekä perheiden tarve nykyistä tukiperhetoimintaa monimuotoisemmalle tuelle ovat hankkeen käynnistämisen perusteena. Varhaiseksi tueksi tukiperhetoiminta on laadukasta ja tarkoituksenmukaista, mutta nykyään tukiperhettä haetaan myös tiiviimpää ja erityistä tukea tarvitseville lastensuojelun asiakasperheille. Läheltä tueksi -hankkeessa kehitetään ja kokeillaan uusia tuen toimintamalleja tukiperhettä odottaville perheille

Pelastakaa Lasten Keski-Suomen aluetoimiston alueella. Hankkeen yhtenä tavoitteena on myös kehittää tukiperheen tarpeen arviointikäytäntöjä yhdessä lastensuojelun kanssa, jotta perheet saisivat tulevaisuudessa nykyistä paremmin tarkoituksenmukaisia tukitoimia oikea-aikaisesti. (Kuorelahti & Aarnio 2014; Marjomaa & Lapinleimu 2013, 1–3.)

Läheltä tueksi -hankkeessa lapsen hyvinvointia, kehitystä ja kasvua pyritään tukemaan ja ongelmia ratkaisemaan kartoittamalla perheen sisäisiä voimavaroja ja läheisverkostoja sekä auttamalla ja tukemalla aikuisia vanhemmuuden haasteissa. Hanke tukee perhettä läheisten tukiverkostojen ylläpitämisessä järjestämällä tapahtumia ja toimintoja, joihin on mahdollista tuoda mukaan isovanhempia, kummeja tai muita perheelle merkityksellisiä henkilöitä. Perheen lähipiirin ja omien voimavarojen hyödyntämiseen viittaa jo hankkeen nimikin ”Läheltä tueksi”. Uusissa tukimuodoissa huomioidaan vanhempien ja lasten välinen vuorovaikutus ja sen vahvistaminen, sillä perheen keskinäinen vuorovaikutus on hyvin toimiessaan merkittävä kantava voimavara. (Kuorelahti & Aarnio 2014.) Perheensisäisten vuorovaikutussuhteiden laadun on myös tutkittu vaikuttavan lasten ongelmien ilmenemiseen (ks. luku 3).

Läheltä tueksi -hankkeen tavoitteena on hyödyntää ja korostaa perheiden kokemusasiantuntijuutta perheen arjen toimivuutta ja hyvinvointia edistävien ja ylläpitävien tukimuotojen kehittämistyössä. Vanhemmat ja lapset on otettu aktiivisesti mukaan ja kehittämistyön pohjana ovat perheiden esille tuomat tuentarpeet. Hankkeen toiminnan suunnitteluun perheet osallistuivat ensimmäisen kerran kokemusasiantuntijatapaamisessa Jyväskylässä 2011, jolloin käynnistyvästä hankkeesta ensimmäisen kerran tiedotettiin. Tapaamisessa osallistujat saivat tuoda esille omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan saamistaan tai saamatta jääneistä tukitoimista. Perheiden tarpeita ja toiveita kuuntelemalla hanke sai toiminnalleen vanhempien ja lasten viitoittaman suunnan. Mukana olevilla perheillä on tärkeä rooli kehittämistyössä ja arvioinnissa, missä hyödynnetään perheiltä saatua palautetta. (Kuorelahti & Aarnio 2014; Marjomaa & Lapinleimu 2013, 10.)

Suunnittelutapaamisissa vanhemmat toivoivat lapsille toimintaa, jolla voitaisiin taata lasten myönteisiä kokemuksia ja elämyksiä sekä lisätä ilonaiheita vanhempien

voimavarojen ja jaksamisen ollessa vähissä. Vertaistoiminnan, verkostoitumisen ja yhteisen puuhan mahdollistaminen hankkeen organisoimana esitettiin myös kehittämisideana. Vertaistukityyppisiä tapaamisia pidettiin tärkeinä niin aikuisten kuin lastenkin kannalta, koska niiden ajateltiin vähentävän lastensuojelun asiakkuudessa usein koettuja tunteita poikkeavuudesta ja erillisyydestä. Yhteydenpito hankkeeseen osallistuneiden perheiden välillä nähtiin myös mahdollisuutena auttaa toinen toisiansa esimerkiksi lastenhoidossa. (Kuorelahti & Aarnio 2014.)

Läheltä tueksi -hankkeessa alettiin suunnitella ideoiden pohjalta tapahtumia, tukijaksoja, teemapäiviä, perheiden vertaistuellisia tapaamisia, koulutuksia sekä vanhempien välisiä yhteydenpitokanavia sekä lapsille suunnattua harrasteryhmä- ja yökylätoimintaa. Hankkeen ensimmäisen vuoden aikana toteutettiin onnistuneesti muun muassa koko perheen kylpyläpäivä, pikkujoulu ja satuhierontakoulutus. Toisen hankevuoden 2014 aikana jatkettiin uusien tukimuotojen kehittämistä vanhempien kanssa yhteisissä suunnittelutapaamisissa. Toiveiden pohjalta käynnistettiin vanhempien vertaisryhmät ja järjestettiin Nokkakiven huvipuistopäivä. Lisäksi Facebookiin avattiin vanhempien suljettu ryhmä sekä sivu yhteistä tiedottamista varten. Uudenlaisina tukimuotoina ideoitiin yhdessä lasten yhteisöllistä ryhmätoimintaa ja perhetukitoimintaa. Myöhemmin järjestetyssä toisessa suunnittelutapaamisessa esiteltiin neljä lasten ryhmätoimintamallia ja kaksi lapsi–vanhempi-tukijaksomallia, jotka perustuvat hankkeessa kehitettävään Perhetukitoiminta 2+3+1 -malliin. (Kuorelahti & Aarnio 2014.)

Perhetukitoiminta 2+3+1 on Läheltä tueksi -hankkeessa kehitettävä toimintamalli, jolla pyritään etsimään uusia ja vähän erilaisia tapoja vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Toimintamallissa tukea tarjotaan kolmen leirikerran ja niiden rinnalla tapahtuvan yhteydenpidon välityksellä. Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallilla järjestettävän tukijakson kolme leirikertaa ovat nimen mukaisesti kaksi-, kolme- ja yksipäiväisiä. Perheen saama tuki kohdennetaan perheen toiselle vanhemmalle ja hänen lapselleen, sillä toimintamallin mukaan tukijaksolle otetaan perheenjäsenten muodostamia pareja. Haastava lapsi–vanhempi ja Isä–lapsi-tukijaksojen myötä arvioidaan, onko tällaisilla lyhyillä, määräaikailla interventioilla mahdollista vahvistaa myönteistä vuorovaikutusta ja saada uusia välineitä arjen tilanteisiin kotona.

(Kuorelahti & Aarnio 2014.) Opinnäytetyössäni keskityn tarkastelemaan Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksoa.

4.2 Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso

Idea Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta nousi esille jo Läheltä tueksi -hankkeen suunnitteluvaiheen ensimmäisessä asiantuntijatapaamisessa 2011. Hankkeen kokemusasiantuntijat, eli tukiperhettä odottavat perheet, kertoivat tapaamisessa ehdotuksistaan ja toiveistaan hyödyllisiksi kokemistaan tukimuodoista ja järjestettävistä toiminnoista. Kevään 2014 suunnittelutapaamisissa vanhemmat toivat esille haasteitaan kasvatustilanteissa ja niihin liittyvässä vuorovaikutuksessa. Näiden teemojen lisäksi tukijaksoa suunniteltaessa pidettiin mielessä vanhempien ja lasten toiveet mielekkäästä yhteisestä tekemisestä ja lapsille mahdollistettavista elämyksistä, joiden järjestämiseen perheellä itsellään ei välttämättä ole resursseja. Samalla tukijakso vastaa leirimuotoisella toteutuksella toiveisiin verkostoitumisesta ja vertaistuesta. (Kuorelahti & Aarnio 2014.)

Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson lähtökohtana on tukea lapsen kehitystä ja hyvinvointia puuttamalla niitä uhkaaviin tekijöihin sekä vahvistamalla lapsi–vanhempisuhdetta. Tukijakson tavoitteena on tukea ja vahvistaa lapsen ja vanhemman myönteistä vuorovaikutussuhdetta, jonka vaikutukset välittyvät lapsen ja vanhemman hyvinvointiin (ks. luku 3). Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolla vuorovaikutussuhdetta pyritään edistämään tukemalla ja ohjaamalla vanhemmuudessa ja siihen liittyvissä haasteissa. Lisäksi vanhempia ja lapsia autetaan havaitsemaan hyviä asioita itsessä ja toisessa sekä yhteisessä olemisessa. (Kuorelahti & Aarnio 2014.)

Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson, kuten muidenkin Läheltä tueksi -hankkeen toteutusten, yhtenä lähtökohtana on luontolähtöinen hyvinvointiajattelu Green Care (ks. luku 2). Green Care -toiminnassa uskotaan luonnon hoitavaan, eheyttävään ja voimauttavaan vaikutukseen, mikä sopii yhteen Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson tavoitteiden kanssa. Luonnon ja eläinten hyvistä vaikutuksista on saatu paljon tutkittua näyttöä eri asiakasryhmien parissa (Kerola 2012, 75; Kivimäki & Rantakokko 2014, 39; Mesimäki 2011, 56–58; Tyrväinen ym. 2007, 73). Luonnon myönteisiä

vaikutuksia haluttiin hyödyntää myös lastensuojelun sosiaalityössä. Lastensuojelun sosiaalityössä Green Care -ajattelua on käytetty vielä varsin vähän, mikä tekee Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta sekä muista uusista lastensuojelun toimintamalleista edelläkävijöitä.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on luoda kuvaus hankkeessa kehitettävästä lastensuojelun avoimuuden tukimuodosta. Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson ja Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallin kehittämistyötä varten tutkimukseni tuottaa tietoa osallistuneiden lasten ja vanhempien kokemuksista ja mielipiteistä. Tukimuotojen kehittämisen takia kerään osallistuneilta lapsi–vanhempipareilta kokemuksia myös Green Care -ajattelusta osana tukijaksoa. Tutkimuskysymykseni:

1. Miten toteutettiin Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso?
2. Millaisena vanhemmat ja lapset kokivat Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson?
 - 2.1. Millaista tukea vanhemmat ja heidän lapsensa kokivat saaneensa tukijaksolta?
 - 2.2. Millaisena vanhemmat ja heidän lapsensa kokivat Green Care -teeman?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamalla Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson toteutuksesta muodostuu kuvaus. Kuvaus on oleellinen osa Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson ja Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallin kehittämistyötä. Koska toteutuneen Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson kuvauksen muodostaminen on opinnäytetyöni keskeinen tehtävä, näkyy se myös tutkimuskysymyksissä. Opinnäytetyöni taustateoriassa on eritelty tukijakson lähtökohtia, mutta varsinainen käytännön toteutus käy ilmi tutkimukseni tuloksista. Tutkimustuloksissa oleva Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson toteutuksen kuvaus on muodostunut niistä tiedoista, joita olen kerännyt havainnoimalla ja olemalla mukana tukijakson leirikertojen suunnittelutapaamisissa sekä varsinaisilla leirikerroilla.

Toisen tutkimuskysymykseni tarkoitus on selvittää osallistuneiden vanhempien ja lasten kokemuksia tukijakson tarjoamasta tuesta heidän haasteisiinsa. Kysymyksellä haetaan myös vastausta siihen, onko Green Care -ajattelun sisällyttäminen uuteen perhetukitoimintamalliin tarkoituksenmukaista asiakkaan näkökulmasta.

5.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä ja tapaustutkimus

Tutkimussuuntauksista opinnäytetyössäni on kyse kvalitatiivisesta eli laadullisesta tutkimuksesta. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtina ovat todellisuuden kuvaaminen sekä tutkittavan asian tai ilmiön kokonaisvaltainen tutkiminen. Termi- ja lajikirjoltaan kvalitatiivinen tutkimus on hyvin laaja-alainen ja sitä pidetäänkin yläluokkana lukuisille tutkimuksen lajeille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157–158.) Tapaustutkimus, johon opinnäytetyöni lukeutuu, onkin yksi kvalitatiivisen tutkimuksen suuntauksista.

Tyypillisiä piirteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle ovat monipuolinen tiedonhankinta sekä aineiston kokoaminen eri menetelmin luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Erilaisia mittareita, kuten lomakkeita ja testejä, käytetään tiedonhankinnan apuvälineinä, mutta pääpaino tiedonkeruussa on tutkijan omilla havainnoilla sekä tutkittavien kanssa käytävissä keskusteluissa. Aineiston hankinnassa onkin tarkoituksenmukaista suosia laadullisia menetelmiä, kuten erilaisia haastatteluja ja havainnoiteja, tutkittavien mielipiteiden ja kokemusten selvittämiseksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 159–160.) Omassa tiedonhankinnassa hyödynsin niin suullisia, sähköisiä kuin kirjallisiakin lähteitä. Aineistonkeruussa käytin osallistuvaa havainnointia, palautekeskusteluja sekä vanhemmille suunnattuja teemahaastatteluja, mitkä toteutuivat osana tukijaksoa. Käyttämäni tiedonhankinta- ja aineistonkeruumenetelmät vastaavat hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen yleisiä piirteitä.

Kvalitatiivisen tutkimuksen pohjana on aineiston monipuolinen ja tarkka läpikäyminen ennalta valitun teorian ja hypoteesin testaamisen sijaan. Aineistoa painotetaan, koska tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa tutkimuksen kohteesta jotain uutta tai odottamatonta. Koska tutkimuksessa ei testata olemassa olevaa teoriaa tai hypoteesia, ei kohdejoukkoa valita satunnaisotoksella, vaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2007, 159–160.) Tämä näkyy tutkimuksessani ennalta tiukasti rajattuna tutkimusjoukkona, jolta saatujen aineistojen läpikäymiseen on käytetty paljon työtunteja.

Tapaustutkimuksen tehtävä on tapauksen kokonaisvaltainen ja yksityiskohtainen kuvaaminen, toiminnan tarkastelu osana ympäröiviä konteksteja sekä tutkijan luoma

tulkinta tapauksen ymmärtämiseksi. Ominaisia piirteitä tapaustutkimukselle ovat teorian merkityksen korostuminen, osallistuva tutkimusote sekä eri menetelmin kootun aineiston ja teorian käyttö. Käsitteellä tapaus viitataan useimmiten johonkin tapahtumakulkuun tai ilmiöön. Tapauksella voidaan tarkoittaa myös esimerkiksi yksilöä, yhteisöä, instituutiota, hanketta tai ryhmää. (Laine, Bamberg & Jokinen 2008, 9–10.) Omassa tutkimuksessani tapauksen muodostaa Haastava lapsi–vanhempitukijakso, jonka prosessin kuvaus ja arviointi on tyypillinen tapaustutkimuksen aihe.

Opinnäytetyössäni prosessi lähti käyntiin tapauksen etsimisellä ja rajaamisella, jonka aikana tutustuin aiheeseen liittyvään teoriaan ja tein muita mahdollisia pohjatöitä tutkimusta varten. Tutkimukseni tapaus muotoutui lopulliseen muotoonsa vasta ensimmäisen tukijakson leirikerran jälkeen. Koska tapaustutkimuksessa työskennellään uudenlaisen ilmiön parissa, teoreettisen näkökulman ja käsitteistön valinta ennalta on vaikeaa, ellei mahdotonta. Siitä huolimatta tutkimuksessa ei edetä summanmutikassa tehtyjen arvailujen mukaan, vaan tapaus ja tutkimuksen kohde määrittyvät pohjatyon sen salliessa. (Laine ym. 2008, 29.)

Tapaustutkimus etenee monesti yksityisestä yleiseen (Laine ym. 2008, 29), mikä sopii hyvin myös omaan tutkimukseeni, sillä siinä luodaan kuvaus yksittäisestä tapauksesta, jotta syntynyttä toimintamallia voitaisiin jatkossa hyödyntää yleisemmälläkin tasolla. Tutkimuksen prosessin ja aineiston läpinäkyvän kuvailemisen sekä perustellusti tehdyn tulkinnan pohjalta jokainen lukija voi lähtökohdistaan käsin muodostaa ymmärryksen tapauksesta ja pohtia sen yleistettävyyttä (Laine ym. 2008, 30).

5.3 Kohderyhmä ja aineistonkeruu

Tutkimuksen kohderyhmä muodostui Haastava lapsi–vanhempitukijakson osallistujista. Osallistuneet kolme lapsi–vanhempiparia muodostivat äiti ja tytär, äiti ja poika sekä isä ja poika. Heidän kaikkien perheillä on voimassa oleva lastensuojelun asiakkuus. Lisäksi pareja yhdistää jollain tavalla haasteellinen tai sävyltään kielteinen vuorovaikutussuhde, johon he tukijaksolta toivovat saavansa apua. Tukijakson tavoitteena on vahvistaa vuorovaikutusta ja ohjeistaa osapuolia viemään suhdettaan myönteisemmille urille. Vanhempia autetaan tukijaksolla huomaamaan ja

hyödyntämään itsessä ja omassa perheessä olevia voimavaroja sekä vahvistamaan niitä ja löytämään kenties uusia. Tavoitteina edellä mainitut ovat tärkeitä, sillä kaikki jaksolla mukana olevat vanhemmat ilmaisivat jollain tavoin keskusteluissa vanhemmuuden olevan toisinaan raskasta.

Ongelmallisen vuorovaikutuksen lisäksi parien perheissä on muitakin kuormittavia tekijöitä, jotka myös vaikuttavat lastensuojelun tarpeeseen ja saattavat osaltaan olla syynä toisinaan vaikeaksi äityviin tilanteisiin. Yleisesti ottaen lastensuojelun asiakasperheiden tuen tarpeeseen johtaneissa tilanteissa on huomattavissa yhtäläisiä tekijöitä, kuten näidenkin perheiden kohdalla. Nykyisyyteen tai menneisyyteen kuuluvat päihde- tai terveysongelmat, perheväkivalta tai elämää kohdanneet kriisit, kuten onnettomuudet, sairaudet tai läheisen menettäminen ovat vaikeita asioita, joiden käsittelemiseen eivät omat resurssit välttämättä aina riitä. Muita lastensuojelun tukitoimiin johtaneita asioita voivat olla esimerkiksi perhemuotoon, taloudellisen tilanteeseen, työelämään tai koulunkäyntiin liittyvät haasteet. (Taskinen 2010, 7–9.)

Aineistoa Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolta keräsin vanhempien ja lasten teemahaastatteluilla sekä toiminnan havainnoinnilla leirikertojen 24.–25.6., 19.–21.9. sekä 25.10.2014 aikana. Havainnoinnin valitsin menetelmäksi aineistonkeruuseen, koska sen kautta asiat ja erilaiset tilanteet voidaan nähdä luonnollisessa ympäristössä, mahdollisimman alkuperäisinä. Tutkimukseni tavoitteisiin nähden havainnointi on sopiva menetelmä, sillä sitä käytetään erityisesti toiminnan kuvaamisessa ja ymmärtävässä tulkitsemisessä. (Ks. Ruoppila, Hujala, Karila, Kinos, Niiranen & Ojala 1999, 221.) Toisena aineistonkeruumenetelmänä käytin haastattelua, joka toimii hyvin havainnointia täydentävänä menetelmänä (ks. emt. 185). Haastattelun käyttöä tutkimukseni aineistonkeruumenetelmänä puolsivat myös tavoitteeni korostaa vastaajan roolia aktiivisena subjektina sekä merkitysten luoja (ks. emt. 196–197).

Havainnointi

Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan tutkijan osallistumista tutkimuksensa kohteena olevien toimintaan esimerkiksi ryhmän jäsenenä. Osallistuvan havainnoinnin lisäksi havainnointia voidaan suorittaa myös täysin ulkopuolisena havainnoijana tai näiden kahden havainnoijaroolin välimaastossa. (Hirsjärvi ym. 2007, 211–212.)

Opinnäytetyötä tehdessäni osallistuva havainnointi avustavan ohjaajan roolissa oli kuitenkin tutkimukseni kannalta paras vaihtoehto, kun tutkimuksen tavoitteiden lisäksi huomioidaan käytännön toteutettavuus. Joustavuutensa ansiosta havainnointi soveltuu muuttuvien tilanteiden ja vuorovaikutuksen tutkimiseen, jotka ovat olennainen osa tutkittavaa tapausta (Hirsjärvi ym. 2007, 208). Havainnointien dokumentoinnissa käytin pääsääntöisesti tukena kynä–paperitekniikkaa, mutta jotkin tilanteet tallensin videokameralla. Havainnointejani vahvistivat tukijakson ohjelman ja osallistujien työskentelyn läpikäyminen ohjaajien kesken kunkin leiripäivän päätteeksi. Näissä päivän teemat ja tapahtumat tiivistävissä keskusteluissa voitiin peilata ohjaajien omia havainnointeja toisiinsa nähden.

Haastattelu

Haastattelumuotona käytin teemahaastattelua, joka on strukturoidun ja avoimen haastattelun välimuoto. Haastattelua varten olin suunnitellut aihepiirejä käsitteleviä kysymyksiä, vaikka en tiennyt millaisten aiheiden äärelle vastaukset johtaisivat ja mitä tutkimuksen kannalta oleellisia uusia kysymyksiä ne kirvoittaisivat. Teemahaastattelussa haastattelijä voi itselleen kirjata edellä kuvatusti alustavia kysymyksiä tai otsikoita, jotka joustavasti toimivat keskustelun punaisena lankana varmistaen aiheessa pysymisen. (Ks. Hirsjärvi ym. 2007, 203.) Tukijakson ensimmäisellä kerralla vanhempia ja lapsia haastateltiin jokaista erikseen, koska haastateltavia haluttiin näin rohkaista kertomaan tilanteestaan ja taustoistaan avoimesti omin sanoin. Vanhempien haastatteluista poiketen lasten haastatteluja suoritettiin mielipidekartan avulla. Mielipidekartta täydensi haastattelua virittäen teemoihin liittyvää keskustelua sekä tukemalla lasta ajatustensa ilmaisussa. Kaikki haastattelut äänitettiin, jonka lisäksi lasten mielipidekartta-avusteiset haastattelut videoitiin. Sekä äänitteet että videot auttavat tutkijaa aineiston ymmärtämisessä ja muistamisessa myös haastattelutilanteiden jälkeen. Toisella tukijaksokerralla teemahaastattelut toteutettiin yksilö- ja parihaastatteluina. Tämän kolmipäiväisen leirin aikana haastattelin yksitellen kahta vanhinta lasta kysellen heidän kuulumisiaan. Nuorinta leirille osallistunutta lasta en ottanut mukaan yksilöhaastatteluun, koska se ei olisi ollut tarkoituksenmukaista, kun otetaan huomioon kyseisen lapsen ikä- ja kehitystaso. Parihaastatteluissa parin muodostivat aina lapsi ja hänen vanhempansa. Tukijakson kolmannella ja viimeisellä päivätapaamiskerralla keräsin aineistoa lapsen ja

vanhemman parihaastatteluina sekä jokaisen vanhemman ja lapsen yksilöhaastatteluina.

5.4 Sisällönanalyysi

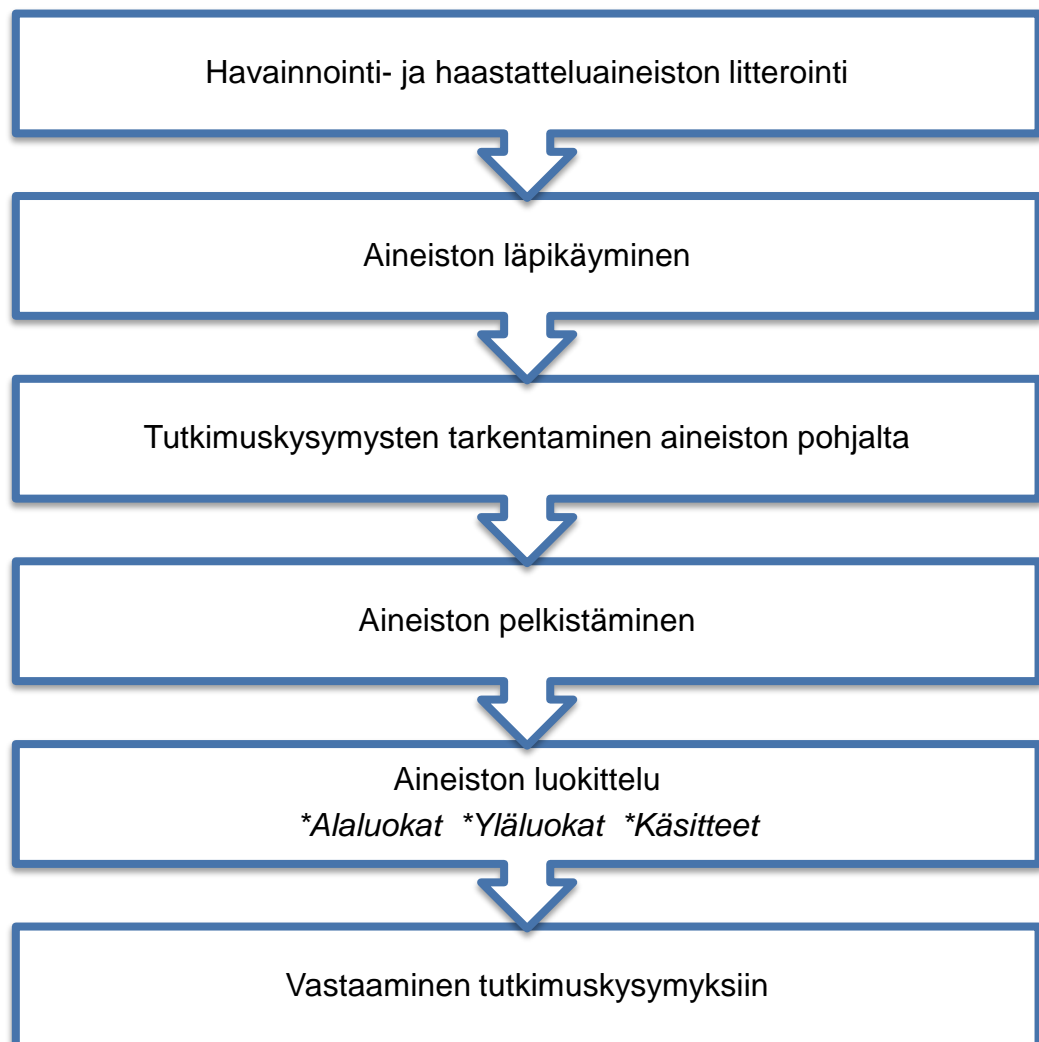
Laadullisen aineiston käsittely- ja tulkintamenetelmistä valitsin tutkimukseeni sisällönanalyysin, jolla Tuomen ja Sarajärven (2002, 107) mukaan viitataan aineiston sanalliseen kuvaamiseen. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijan tavoitteena on etsiä tekstimuotoisesta aineistosta merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia, joilla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysi alkaa aineiston litteroinnilla ja läpikäymisellä. (Vilka 2007, 140, 115.)

Litteroinnilla tarkoitetaan aineiston muuttamista tekstimuotoon. Litterointitarkkuus riippuu tutkimuksen tavoitteesta sekä käytettävästä analyysimenetelmästä ja -välineistä. Lisäksi litteroinnin laajuuteen ja yksityiskohtaisuuteen vaikuttavat tutkimuksen resurssit, kuten tutkimukseen varattu aika. (Vilka 2007, 115–116.) Litteroin haastatteluaineiston tekstiksi siten, että kirjoitin kaikki sanat ja merkityksekkääksi kokemani äännähdykset ja hiljaisuudet tekstidokumenteiksi. Sulkeisiin merkitsin puheen oikein ymmärtämisen kannalta merkittäviä tekijöitä, kuten silmien pyöräytyksiä, olan kohautuksia tai muuta elekieltä. Äänitteissä, joissa keskustelijat puhuivat toistensa kanssa yhtä aikaa tai muutoin epäselvästi, oli paikoin hyvin vaikea saada selvää jokaisesta sanasta. Havainnointien kirjoitus- ja videomateriaalit purin myös tekstimuotoon muun litteroinnin jatkeeksi. Lopulta litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 145 sivua. Aineiston litteroiminen kokonaan oli kannattavaa työläydestään huolimatta, koska koin sen helpottavan sisällönanalyysin seuraavia vaiheita.

Vaikka aineistoa tuli luettua litteroinnin yhteydessä moneen otteeseen, kävin sen vielä läpi tutkimuskysymyksiä silmällä pitäen. Huomasin, että tutkimuskysymysteni asettelua oli hieman muutettava, jotta niihin on mahdollista vastata luotettavasti olemassa olevan aineiston pohjalta. Seuraava tehtäväni oli pelkistää yli toistasataa sivuista litteroitua aineistoa. Pelkistämisesä aineistosta eritellään tutkimuskysymysten kannalta olennainen materiaali. Laajaa litteroitua aineistoa tiivistetään tai pilkotaan käsiteltävyyden helpottamiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002,

102–103, 111.) Tutkimukseni aineiston isosta tekstimateriaalista siirsin erilliseen tekstitiedostoon kaikki tutkimuskysymysten kannalta merkittävät ilmaisut.

Kun olin poiminut erilleen tutkimuskysymyksiini liittyvät ilmaisut, aloitin luokittelun. Aineiston luokittelussa yhdistetään samaa asiaa tarkoittavat alkuperäisilmaisut alaluokiksi, jotka puolestaan voidaan ryhmitellä yläluokkiin. Luokittelun ollessa valmis, ala- ja yläluokkien pohjalta muodostetaan käsitteitä, joiden avulla tutkimuskysymyksiin voidaan antaa vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112–113.) Tutkimuksessani toteuttamaani sisällönanalyysin prosessia selvennän kuviossa 1.

Kuvio 3 Sisällönanalyysin prosessi

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen teossa pyritään aina arvioimaan luotettavuutta, joka samalla mittaa työn laatua. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tarkastellaan perinteisesti tutkimuksen pätevyyttä merkitsevää validiutta sekä mittaustulosten tarkkuutta merkitsevää reliabiliteettia. Nämä kvantitatiiviseen tutkimukseen suunnatut luotettavuuskäsitteet eivät ole parhaimmillaan kvalitatiivista tutkimusta tarkasteltaessa. (Hirsjärvi 2007, 226–227.) Siitä syystä päätin sivuuttaa suositut käsitteet, validius ja reliabiliteetti, ja lähesytyä tutkimuksen luotettavuutta kvalitatiiviselle tutkimukselle sopivimmista tarkastelukohtista.

Aineistolähtöisen kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole määritelty selkeitä kriteereitä. Luotettavuuden arviointi kohdistuu kvalitatiivisessa tutkimuksessa koko prosessiin, mutta erityinen painoarvo on aineistonkeruu-, analysointi- ja raportointivaiheissa. (Vilkkä 2007, 158–159.) Raportoidessani olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimusprosessiani johdonmukaisesti ja täsmällisesti, jotta tuloksiin johtaneita valintoja, tulkintoja ja taustatyötä voidaan ymmärtää ja arvioida. Aineistonkeruussa ja -analysoinnissa keskityin menetelmien soveltuvaan ja monipuoliseen käyttöön. (Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet 2003, 5–6.)

Osallistuva havainnointi sopi tutkimukseni aineistonkeruuseen, koska sen avulla sain kuvattua lasten ja vanhempien työskentelyä ja vuorovaikutusta sekä tukijakson ilmapiiriä mahdollisimman autenttisenä (ks. Hirsjärvi ym. 2007, 211–212). Toinen käyttämäni aineistonkeruumenetelmä oli teemahaastattelu, joka sopi tutkimukseeni joustavien, mutta haastattelua eteenpäin vievien raamiensa ansiosta (ks. emt. 2007, 203). Aineiston keruussa keskityin lapsilta ja vanhemmilta saatavaan tietoon, vaikka harkitsin haastattelevani myös työntekijöitä. Tutkimukseni resurssit sekä työntekijöiden haastattelun tarpeellisuuden kyseenalaistaminen johtivat siihen, että haastattelin ainoastaan osallistujia. En usko päätöksen vaikuttaneen tutkimukseni luotettavuuteen, koska kävin työntekijöiden kanssa joka tapauksessa jatkuvaa tiedon ja ajatusten vaihtoa palaverien, sähköpostin ja leirien aikaisten keskustelujen myötä.

Yhdistäessäni havainnointia ja haastattelua tutkimuksessani toteutui aineistoriangulaatio. Sen käyttäminen lisäsi tutkimukseni luotettavuutta, koska eri

menetelmillä hankittu laaja aineisto auttoi saamaan monipuolisesti tietoa ja kokemuksia tutkimukseni kohteena olevasta tapauksesta. Monipuolisesta aineistosta nousseet asiat myös selittivät ja tukivat toinen toistaan täydentäen. Tutkimuksessani pystyin haastattelujen avulla varmistumaan tekemieni havaintojen oikeellisuudesta ja toisaalta tulemaan tietoiseksi mahdollisista virheistä. Aineistoon saattaa triangulaation myötä syntyä myös ristiriitaa, mikä pitää tutkijan hereillä kriittisen ja varovaisen tulkinnan suhteen. (Vilka 2007, 53–55.)

Analyysivaiheessa litteroin aineiston sanatarkasti, koska halusin lopputuloksesta välittyvän osallistujien oman äänen enkä halunnut ottaa ylimääräistä tulkinnan riskiä. Sisällönanalyysi menetelmänä sopi parhaiten, koska sen tarkoituksena on etsiä laajasta tekstimuotoisesta aineistosta tutkimuksen kannalta merkittävät asiat (ks. Vilka 2007, 140). Sisällönanalyysivaiheessa tutkimukseni luotettavuutta lisäsi tutkimuskysymysten tarkentaminen siten, että pystyin vastaamaan niihin kerätyn aineiston perusteella. Tutkimuskysymysten muovautuminen on tavallista kvalitatiivisessa tutkimusprosessissa. Tutkimustuloksissa luotettavuutta lisää aineistosta otettujen suorien lainausten käyttäminen. (Emt. 2007, 77.)

Tutkimusprosessini avoin ja yksityiskohtainen raportoiminen, mikä liittyi myös luotettavuuden arviointiin, kuvaa tutkimuksessani noudattamaani rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Tutkimuksessani koen, että huolellisuus ja tarkkuus ovat toisinaan jopa liiaksi hidastaneet työn edistymistä. Luulen kuitenkin perusteellisuuden lopulta kannattaneen, vaikka laaja-alaiseen teoriakatsaukseen ja toisinaan aiheesta ohi menneen tai liian yksityiskohtaisen tekstin kirjoittamiseen on mennyt tuhottomasti aikaa. Teoriatietoa käsitellessäni pyrin tekemään lähdemerkinnöistä asianmukaisia kunnioittaakseni muiden tekemää työtä, mikä on myös osa eettistä toteuttamista. (Ks. Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet 2003, 5–6.)

Tutkimuksen hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen, eli eettinen toteuttaminen, vaatii koko tutkimusprosessilta rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Ensisijaisen tärkeää tutkimuksen teossa eettisyyden näkökulmasta on ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä yksilöitä ja ryhmiä vahingoittamaton tutkimus. (Hirsjärvi ym. 2007, 23–25; Ruoppila ym. 1999, 30; Vilka 2007, 29–30.) Ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä tutkittavien suoja olivatkin etusijalla

pohtiessani tutkimukseni eettisiä kysymyksiä, koska tutkimukseni kosketti haasteellisessa elämäntilanteessa olevia vanhempia ja lapsia. Pelastakaa Lapset ry:n toimintatapaan kuuluu, että organisaatiossa tehtävät tutkimukset on aina hyväksyttävä keskus-toimistolla Helsingissä. Pelastakaa Lapset ry:ltä saamani tutkimusluvan jälkeen pyysin tutkittavilta suostumuksen tutkimukseeni osallistumisesta. Vaikka osallistujille oli aiemmin kerrottu tutkimuksesta, tiedotin vielä tutkimukseni tavoitteista, aikataulusta, aineistonkeruusta ja salassapidosta tutkimuslupalomakkeessa (liite 1). Tutkittavien suojan toteutumisen vuoksi olen jättänyt tutkimuksestani pois tunnistetiedot tukijakson toteuttamispaikoista sekä kaikki tutkittavien anonymiteettia uhkaavat yksityiskohdat. Anonymiteetin turvaamiseksi jouduin alussa pohtimaan, minkä verran tukijaksolle osallistuvien lapsi–vanhempiparien tilanteita on tutkimuksen kannalta avattava.

Lapset tutkimuksessa aiheuttavat muutamia erityiskysymyksiä eettisyyteen liittyen. Tutkijan on harkittava, mitä lapsilta voidaan selvittää, millaisin keinoin ja mitä huomioiden. Eettisiä toimintatapoja on noudatettava tutkimuksessa yhtäläillä lasten kuin aikuistenkin kohdalla. Tutkimuslupaa voi olla kuitenkin mahdoton kysyä heiltä samalla tavalla kuin aikuisilta, joten virallinen tutkimuslupa heidän osalta pyydettiin vanhemmilta. (Ruoppila ym. 1999, 26, 28.) Luotin vanhempien kykyyn arvioida lapsensa osallistumishalukkuutta tutkimukseen, joten tutkimuslupalomakkeella vanhempi saattoi antaa suostumuksen molempien puolesta.

6 TULOKSET

Vastatakseni opinnäytetyöni tutkimuskysymykseen ”Miten toteutettiin Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso?” muodostin kuvauksen toteutuneesta tukijaksosta. Kuvauksessa kerron, mitä tukijaksolla tapahtui ja miten osallistujien tuentarpeet huomioitiin. Toinen tutkimuskysymykseni ”Millaisia kokemuksia lapset ja vanhemmat saivat tukijaksolta?” jakautui kahteen osaan. Ensimmäiseen alakysymykseen ”Millaista tukea vanhemmat ja heidän lapsensa kokivat saaneensa tukijaksolta?” vastasin havainnointi- ja haastattelumenetelmin kootun aineiston pohjalta. Kerron ensin hieman vanhempien tukijaksolle asettamista odotuksista ja sitten vanhempien kokemuksia siitä, millaista tukea he ovat Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolla

saaneet. Vanhempien kokemusten jälkeen tuon esille lasten kokemuksia tukijaksolta. Toiseen alakysymykseen ”Millaiseksi lapset ja heidän vanhempansa kokivat Green Care -teeman?” puolestaan etsin vastauksia erittelemällä osallistujien kokemuksia tukijaksolta kyseiseen teemaan liittyen.

Tuloksiin liitetyissä suorissa lainauksissa käytän henkilöiden nimien sijasta tunnisteita V1, V2, V3 (V=vanhempi) ja L1, L2, L3 (L=lapsi). Tunnisteiden käytön tarkoituksena on lisätä tulosten johdonmukaisuutta ja parantaa luettavuutta. Anonymiteetin turvaamisen vuoksi henkilöistä ei voida tutkimuksessa käyttää oikeita nimiä. Samasta syystä numerot vanhempaan viittaavan V-kirjaimen ja lapsen viittaavan L-kirjaimen perässä eivät yhdistä vanhempi–lapsiparia, eli vanhempi V1 ei välttämättä ole lapsen L1 äiti tai isä. Tukijakson ohjaajaan olen lainauksissa viitannut O-kirjaimella. Mahdollisista muista lainauksissa esiintyvistä henkilöistä, käytän nimen sijasta kirjainta X.

6.1 Kuvaus Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta

Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson suunnittelu ja toteutus vaikuttivat vastavuoroisesti toisiinsa prosessin alusta loppuun saakka. Jokainen tukijakson leirikerta tuotti uutta tietoa työskentelyn ja keräämäni tutkimusaineiston myötä. Saatua tietoa huomioitiin suunniteltaessa tukijaksoa eteenpäin. Lisäksi tukijakson toteutukseen vaikuttivat muun muassa olosuhteet liittyen säähän ja leiripaikkaan sekä lapsi–vanhempiparien muuttuvat tilanteet ja ylipäättään ihmisten elämälle tyypilliset ennakoimattomat muutokset. Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallin asettamia kriteereitä tukijakson toteutuksessa ja sisällössä olivat kolme leirikertaa kahden, kolmen ja yhden päivän mittaisina, tuen kohdentaminen lapsi–vanhempipareille sekä Green Care -toiminnan hyödyntäminen.

Tukijakson suunnittelu

Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta kiinnostuneet lapsi–vanhempiparit olivat tehneet osallistumisilmoittautumisia jo tukimuotoja esittelevän suunnittelutapaamisen jälkeen. Ilmoittautumiset olivat kuitenkin vasta alustavia tukijakson rahoituksen

ollessa vielä epävarma. Alun perin ajatuksena oli, että parien osallistumisen tukijaksolle kustantaisivat kotikunnat, Raha-automaattiyhdistys ja Pelastakaa Lapset. RAY:n tukea ei tukijaksolle saatu, mutta perheiden sosiaalityöntekijöiden kanssa käytävät neuvottelut johtivat maksusitoumusten saamiseen kaikille pareille.

Suunnittelutyöhön kuuluivat rahoituksen järjestämisen ja perheiden sosiaalityöntekijöiden kanssa käytävien keskusteluiden lisäksi yhteistyöneuvottelut toteutukseen osallistuvien yrittäjien kanssa. Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson toiminnan sisällön suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi Green Care -toimintaan sitoutunut ohjaaja, jonka osaaminen tuki Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson tavoitteita. Vastuuohjaajan lisäksi Green Care vaikutti tukijakson toteutuspaikan valintaan. Kriteereinä olivat ympäröivä luonto, kiireettömyys ja oma rauha sekä kohtuullinen etäisyys osallistujille.

Tukijaksolla työskentely

Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson ensimmäinen kaksipäiväinen leirikerta toteutettiin 24.–25.6.2014. Tukijakson kaksi muuta leirikertaa pidettiin 19.–21.9. ja 25.10. Leirikerroista ensimmäinen ja toinen järjestettiin luonnon keskellä entisellä koululla ja kolmas, yksipäiväinen leirikerta puolestaan pidettiin Jyväskylässä sijaitsevalla maatilalla. Ennen jokaista leirikertaa lapsi–vanhempi-areille lähetettiin kirjeitse tietoa tulevasta ohjelmasta, vinkkejä mukaan pakattavista tarpeista sekä kyytijärjestelyistä. Tukijakson leirikertojen välillä vanhempiin oltiin yhteydessä, jotta voitiin keskustella lapsen ja vanhemman tilanteen mahdollisista muutoksista tukea antaen. Vanhemmille oli ensimmäisen leirikerran aikana painotettu heidän mahdollisuuttaan olla yhteydessä ohjaajiin matalalla kynnyksellä koko tukijakson ajan. Osa vanhemmista ottikin yhteyttä puhelimen ja sähköpostin välityksellä, kun heillä oli herännyt lisää huolta tai kysymyksiä tukijaksoon tai perheen tilanteeseensa liittyen.

Tukijakson ensimmäinen leirikerta 2+

Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson ensimmäinen leirikerta oli kaksipäiväinen ja sen tärkeisiin tavoitteisiin kuuluivat osallistujien tutustuminen toisiinsa sekä luotettavan ja

avoimen ilmapiirin luominen. Lisäksi tavoitteena oli tarjota osallistujille mukavaa yhdessäoloa, elämyksellistä toimintaa ja osittain myös lepoa arjesta. Näiden tavoitteiden toteutumiseksi muun muassa järjestettiin tutustumisleikkejä, tehtiin pareittain muille esitettävä taideperformanssi ja oltiin eväretkellä itsetehdyssä majassa. Työskentelyn tarkoituksena oli myös keventää tunnelmaa ja johdattaa viikonlopun teemaan, eli lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukemiseen.

Vanhempien ja lasten yksilöhaastatteluiden lisäksi ohjaajat pystyivät ohjatun toiminnan ja yhteisen ajanvieton kautta muodostamaan käsitystä lapsi–vanhempiparien haasteista ja tuentarpeista. Ensimmäisen leirikerran tavoitteena olikin saada tietoa ja havainnollistavia esimerkkejä tukijaksolle johtaneista vuorovaikutuksen ongelmista. Haasteita ja tuentarpeita kartoittamalla ohjaajat pystyivät suunnittelemaan tavoitteellista ja ratkaisukeskeistä toimintaa tukijakson seuraavaa leirikertaa varten.

Tukijakson toinen leirikerta 3+

Tukijakson toinen leirikerta oli kolmepäiväinen ja näiden päivien aikana työstettiin lapsi–vanhempiparien aiemmin ilmaisia haasteita ja tuentarpeita. Tavoitteena oli tarjota vanhemmille vertaistukea yhteisten keskustelujen sekä draamatyöskentelyn kautta. Ensimmäisen leirikerran tavoin tämänkin leirin yhtenä tavoitteena oli antaa lapselle ja hänen vanhemmalleen monipuolisia ja myönteisiä kokemuksia yhdessäolosta.

Haasteita vuorovaikutukseen ja kasvatustilanteisiin liittyen käsiteltiin keskustelujen lisäksi draama- ja taidelähtöisin menetelmin. Vanhempien draamatyöskentelyssä rekonstruointiin niitä kotioiloissa tapahtuvia tilanteita, joissa lapsen ja vanhemman väliset haasteet ja tuentarpeet parhaiten ilmenevät. Draamatyöskentelyn lähtökohtana oli, että vanhemmat saisivat jakaa vertaisilleen kokemuksiaan toimimattomista vuorovaikutustilanteista sekä mahdollisesti kokeilla niiden ratkaisemista uusien keinoin. Vanhemman siirtymisellä oman lapsensa rooliin tavoiteltiin ymmärryksen lisääntymistä lapsen ajatuksia ja tunteita kohtaan. Ennen haastavan tilanteen rekonstruointia vanhempi sai kertoa valitsemastaan tilanteesta ja yrityksestään selviytyä siitä. Tilanne käytiin draaman avulla läpi kahteen kertaan. Ensimmäisellä

kerralla esitettiin tilanne nykyisellään, jonka jälkeen etsittiin vaihtoehtoisia toimintatapoja itsereflektoinnin ja yhteisten pohdintojen kautta. Toisella esityskerralla tilanne näyteltiin siten, että vanhempi kokeili muuttaa toimintaansa. Tämän jälkeen keskusteltiin kahden eri toimintatavan lopputuloksista ja niiden herättämistä ajatuksista ja tunteista.

Vanhempien etsiessä itsestään uusia voimavaroja ja toimintatapoja draamatyöskentelyn kautta, saivat lapset maalata itselleen voimataulun. Taidelähtöisen työskentelyn tavoitteena oli harjoitella tunneilmaisua, rauhoittumista ja keskittymistä sekä vahvistaa lapsen itsetuntoa myönteisen kokemuksen ja palautteen tukemana. Ateljeessa lapsia ohjeistettiin hiljaa keskittymään omien tunteiden ja sisäisen äänen kuunteluun, joiden ohjaamana voimataulun oli tarkoitus syntyä. Oman voimataulun lisäksi lapset toteuttivat yhteistyötä edellyttävän maalauksen, jossa heidän jokaisen pensselin jälki näkyi. Lasten taidetyöskentely huipentui taidenäyttelyyn, jossa valmiit teokset esiteltiin omalle vanhemmalle ja tukijakson muille aikuisille.

Draama- ja taidelähtöisen toiminnan lisäksi kolmeen päivään sisältyi muun muassa melontaretki, johon sisältyi pienryhmissä tehty retkilounas, mato-ongintaa sekä tunnelmallinen saunahetki. Melontaretken tavoitteena oli parien välisen vuorovaikutuksen tukeminen ja vahvistaminen toiminnallisilla menetelmin. Kaksipaikkaisella kanootilla melominen edellytti vanhemman ja lapsen välistä yhteistyötä ja kommunikointia sekä vanhemmalta kykyä ohjata lastaan. Muiden tavoitteiden ohella leirin ohjelma perustui ajatukselle siitä, että yhdessä koetut elämykset ja onnistumiset vahvistavat lapsi–vanhempisuhteen emotionaalista tunnesidettä. Toiminnallisen tekemisen lomassa vanhemmat saivat tehtäväkseen kirjoittaa yksityisen kirjeen itselleen aiheella ”Tällainen vanhempi haluaisin olla”. Ohjeistuksessa pyydettiin kirjoittamaan, miten haluaisi ihannevanhempana toimia haastavissa tilanteissa sekä missä kokee vanhempana tällä hetkellä onnistuvansa ja olevansa hyvä. Kirjeiden tavoitteena oli haastaa pohtimaan omia vahvuuksiaan sekä itseltä toivomaansa käytöstä vanhempana. Suljetut kirjeet laitettiin talteen seuraavaa leirikertaa varten. Ennen kotiinlähtöä jokainen lapsi–vanhempipari sai kotitehtävän, joka perustui leirin aikana havaittuun tarpeeseen. Kotitehtävänä saattoi olla esimerkiksi sylityksin oleminen muutaman kerran viikossa tai vanhemman panostaminen omaan hyvinvointiin.

Tukijakson kolmas leirikerta +1

Tukijakson kolmas ja viimeisin leirikerta pidettiin aiemmista poiketen historiallisella maatilalla. Kuten kahdella edelliselläkin leirikerralla, myös tällä viimeisellä mahdollistettiin lapsi-vanhempipareille mukavaa yhteistä toimintaa. Leiripäivänä lapset ja vanhemmat pääsivät muun muassa kuvasuunnistamaan, tutustumaan tilan eläimiin ja huovuttamaan itselleen muistoamuletin. Yksipäiväisen leirikerran tavoitteena oli keskustella siitä, millaisia kokemuksia lapsilla ja vanhemmilla on heidän haasteistaan ja niiden käsittelystä tukijakson päättyessä. Keskusteluissa lapsilta ja heidän vanhemmiltaan tiedusteltiin edellisen leirikerran päätteeksi annetun oman kotitehtävän toteutumista. Oman kotitehtävän toteuttaminen oli unohtunut monelta parilta, joten kotitehtävän merkityksen korostamisen jälkeen eritoten vanhempien toivottiin muistavan jatkossa lapsen sylissä pitäminen ja omasta hyvinvoinnista huolehtiminen. Viimeisellä leirikerralla lapsilta ja vanhemmilta kerättiin haastattelemalla palautetta ja kokemuksia tukijaksosta ja sen tarjoamasta tuesta. Lisäksi päätöskerran tärkeä tavoite oli antaa osallistujille myönteinen muisto ja mielikuva tukijaksosta sekä päättää prosessi eli hyvästellä.

6.2 Osallistujien kokemuksia Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolta

6.2.1 Vanhempien kokemuksia tukijaksolta saadusta tuesta

Haastatteluissa kävi ilmi, että vanhemmilla oli odotuksia ja toiveita Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksoon liittyen. Vanhempien tavoitteet ja motiivit tukijaksolle osallistumisesta olivat hyvin samanlaisia keskenään. Kaikki vanhemmat odottivat tukijaksolta kahdenkeskistä aikaa, jota arvelivat lapsensa tarvitsevan. Jokainen vanhempi mainitsi kaipaavansa tukijaksolta keinoja, joilla saisi lapsen kuuntelemaan ja noudattamaan ohjeita sekä rauhoitettua haastavia tilanteita. Yksittäisiä toiveita ohjaajille olivat, että he keskustelisivat lapsen kanssa lapsen mieltä painavista asioista sekä kertoisivat vanhemmille havainnoistaan ja arvioistaan lapsen käytökseen liittyen.

Niin kyllähän se on tässä se yks tosi tärkeä. Just se, että ollaan vaan me. (V1)

L:n kans loppu nuo keinot jopa noilla perhetyöntekijöitten kanssaki. Se on varmaan ollu yks semmonen, minkä takia mä hakeuduin sitte näille leireille. (V2)

Ja ehkä L:nki kanssa vois vähä jutella, että mitä sen päässä liikkuu. (V3)

– – – ku ei toi mun mielestä normaalia käytöstä mun mielestä oo, että jotain tässä pitäis muuta tapahtua, kun että me käydään vuosi tolkulla siellä keskustelemassa. (V1)

Kaikki vanhemmat kokivat tukijaksolla saamansa kahdenkeskisen ajan lapsensa kanssa tarpeellisena. Kotioloissa aikaa yhteiseltä vuorovaikutukselta veivät muut perheenjäsenet, kotityöt ja monet muut asiat liittyen esimerkiksi päivähoitoon, kouluun tai perheen tarvitsemiin palveluihin. Äidit ja isä tiesivät kokemuksesta, että lapsen saadessa vanhemmalta omaa aikaa tapahtuu hänen käytöksessään iso myönteinen muutos. Tukijakson leirien aikana kukaan lapsista ei kiukkuillut, huutanut, itkenyt, lyönyt tai tehnyt muutakaan sellaista, mitä kotioloissa saattoi tapahtua melko usein.

Tukijakson leireillä leikkiessään ja tehdessään erilaisia asioita lapsensa kanssa, vanhemmat kokivat onnistuvansa yhdessä lapsensa kanssa ja huomasivat yhteisen työskentelyn sujuvan. Tukijakson toiminta oli suunniteltu sopivan haastavaksi, jotta onnistumisenilo olisi mahdollisimman suurta ja aitoa. Yhdessä tekemisen kautta jotkut vanhemmista huomasivat pystyvänsä tekemään myös itse asioita, joista olivat aluksi olleet epävarmoja terveysrajoitteidensa vuoksi. Esimerkiksi melontaretkestä kuullessaan kaikki eivät olisi halunneet lähteä vesille ja ohjaajat olivat laatineet varmuuden vuoksi varasuunnitelman, jos joku ei olisi suostunut astumaan kanoottiin. Kaikki kuitenkin uskaltautuivat lähtemään ja loppujen lopuksi eniten asiaa harkinnut vanhempi oli pettynyt vain siihen, että olisi toivonut voivansa meloa kovempaa.

Ja sen huomaa justiin nimenomaan tälle kun ollaan kahestaan jossakin. Vaikka nyt on ollut muitakin, mutta... Kyllähän se on ihan erilainen. (V1)

Kyllähän ne nyt tietyllä tavalla ne meiän välit on paremmat. Ku on saanu olla yhdessä tai kahestaan nimenomaan. (V1)

L on hirveesti rauhottunu. Uskon että kaikki terapiat ja mun kans nää pelihetket ja kaikki tämmöset yhteiset hetket vaikuttaa aika paljon L:ään. (V2)

Semmosen ainaki huomaa, että vaikka on kotona sitä riitelyä ja kaikkee niitä raivareita ja muuta, et sitä kuitenkin pystytään toimimaan yhdessä. Sai huomata, että edelleenki on välit kunnossa. (V1)

On se tavallaan ollu yhteinen seikkailu. (V3)

Vanhemmat kokivat omien haasteiden ja tuentarpeiden jakamisen tukijaksolla erittäin merkittäväksi. Vanhemmat kertoivat omista haasteellisista tilanteistaan lapsen kanssa, kuten esimerkiksi autossa käydystä sanailusta, kaupassa puhjenneesta kiukusta tai peliajan loppumisen aiheuttamasta tavaroiden heittelystä. Draamatyöskentelyn myötä vanhemmat antoivat omakohtaisista kokemuksistaan ammennettuja neuvoja toisten tilanteisiin. Erilaiset kasvatustyyylit ja aiemmin saadut ohjeistukset johdattelivat aihetta kasvatukseen. Yhteisten pohdintojen kautta tulkittiin omia ja toisten tilanteita ja toimintatapoja. Keskusteluissa säilyi kautta linjan toisia kunnioittava sävy. Vanhemmat lupasivat viedä keskusteluiden tuloksena syntyneitä toimintatapoja myös kotiin asti kokeiltaviksi.

Mut voihan se olla vaikka kaks minuuttia. Otat syliin ja pidät sitä näin hetken, vaikka minuutin ja sitte: ”Noniin nyt lähetään tekeen ruokaa.” tai ”Nyt puretaan kauppakassit.” – – – Se oikeesti auttaa. Kun sä uhraat sen ihan pienen hetken – – – Sitte se yhtäkkiä unohtaa koko asian ja menee kattoon telkkaria. (V3)

Aiotko sä silti kokeilla tätä kotona? (O)

Joo. (V1)

Vanhemmat kokivat saaneensa tukijakson leireiltä erilaisia kasvatukseen haastavien tilanteiden tueksi. Kuitenkin vanhemmat ilmaisivat, etteivät keinot lopulta olleetkaan heille sopivia. Tukijaksolta saatua haasteellisen tilanteen käsittelytapaa oli joko kokeiltu tuloksetta tai sitä ei oltu kokeiltu lainkaan. Tilannetta ei vanhempien mukaan oltu kokeiltu ratkaista annetuilla keinoilla, koska vanhempi ei pitänyt keinoa soveltuvana tai vanhempi ei tilanteen tullessa kyennyt ottamaan sitä käyttöön.

Mutta tosi paljon ollaan suullisia neuvoja saatu. Mutta ku ei ne aina tuu sitte siinä hetkessä mieleen, kun se tilanne on päällä. (V3)

Että ehkä toimis, jos se vastapuoli ei olis sillä hetkellä niin kova- ja jääräpäinen. (V3)

Sai erilaisia vaihtoehtoja tietää näille tilanteille. (V2)

– – – mitä nyt käytiin yhdessä niitä läpi niin kyllähän niitä kokeiltiin sillon. Mutta ei ne nyt oikeen toiminu, mutta kokeiltiin kuitenkin. (V1)

Vanhemmat löysivät toistensa haastavista tilanteista paljon yhtymäkohtia, joihin he pystyivät samaistumaan. Samankaltaisuudet liittyivät lapsen tapoihin ilmaista pahaa oloaan sekä vanhempien tekemiin päättelyihin siitä, että oman lapsen kipupisteet linkittyvät osin koulumaailmaan ja kaverisuhteisiin. Vanhemmat ilmaisivat tukijakson aikana saamansa vertaistuen olevan heille merkityksestä, koska se on hälvettänyt omaan tilanteeseen liittyviä häpeän- ja syyllisyydentunteita. Lisäksi jokainen vanhempi kuvaili, että vertaistuellinen haastavien tilanteiden jakaminen on nostanut esille hyviä asioita omassa lapsi-vanhempisuhteessa.

Toisaalta on huomannu, että yhdellä perheellä on vähän samanlaista. Se on ollu sillee toisaalta mukava, että siitä pysty vähän keskustelemaan. Tavallaan sellasta vertaistukea, voisko sanoa näin. (V3)

Semmonen tunne tuli, että tosiaanki ei me olla ainoita. Meillä on tämmösiä ongelmia ja muilla on sitte muunlaisia. Kyllähän se ainaki sillee helpotti kuulla, että jotenki ei ehkä niin hirveesti itteensä syyllistänyt ku aikasemmin. (V1)

Pystyy sitte tasasemmin suhtautumaan omaan lapseensa, ku kuulee millasta toisilla on. (V2)

Kyllähän se toisten tilanteiden kuuleminen kuitenkin tavallaan myös on korostanut niitä asioita, mikä meillä toimii. (V1)

Kuulee millasia ongelmia on toisilla ja pystyy vähän vertaileen niitä, että onko se sittenkään niin paha, jos toisella on vähä pahempaa. Kun tuntee, että omat jutut on ylitse muiden, ja ku kuulee tämmösii – – – (V2)

Kaikkia koskettavien omaan terveydentilaan tai palveluihin liittyvien kokemusten jakaminen nähtiin myönteisenä, koska vertaistuen avulla oma tilanne pystyttiin paremmin hyväksymään häpeilemättä. Oma henkinen jaksaminen sekä fyysinen terveydentila mietityttivät jokaista vanhempaa. Yhdistävillä terveysongelmilla on ollut myös vaikutusta estyneeseen työntekoon.

On se hyvä tietää, että muillakin saattaa olla kipuja, fyysisiä ja henkisiä. Ja helpotti tavallaan paremmin sinuiksi asioiden kanssa, ku kuuli että muillaki on. (V2)

Lisäksi asioiminen sosiaali- ja terveystalveluissa sekä Kansaneläkelaitoksen ja Työ- ja elinkeinotoimiston kanssa turhauttivat tukijaksolle osallistuneita vanhempia, joten he saivat toisistaan vertaistukea myös näihin asioihin liittyen. Vanhemmat eivät uskoneet viranomaisten ymmärtävän heitä tai annetun palvelun vastaavan heidän tarpeitaan. Huolta aiheutti myös kokemus tarpeellisena ajateltujen palveluiden ulkopuolelle jäämisestä.

Jakamalla tarinoita omasta arjestaan ja kärjistyneistä vuorovaikutustilanteista lastensa kanssa vanhemmat kokivat saavansa tarvitsemaansa tukea. Jo pelkkä puhuminen omista tuentarpeista ja niihin liittyvistä tunteista ryhmässä, jossa muilla on samantyyppisiä kokemuksia, kevensi vanhempien oloa. Toisten kuvailemiin tilanteisiin pystyttiin osin samaistumaan ja antamaan vertaistukea, sillä ongelmat vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa ja omassa jaksamisessa koskettivat jokaista. Vanhempia yhdistävät asiat mahdollistivat keskusteluissa toisinaan paljonkin rönsyilevän huumorin, mikä loi vakaville keskusteluaiheille myönteisen ilmapiirin.

Tukijakson aikana vanhemmat kävivät niin ryhmänä kuin kahdestaan ohjaajan kanssa läpi haasteitaan lapsensa kanssa. Tuentarpeiden avaaminen muistelemalla tyypillisiä sekä toisinaan kärjistyneitä tilanteita tarjosi otollisen mahdollisuuden reflektoida omaa toimintaansa, mikä herätti vanhemmissa osin myönteisiä ajatuksia omasta tilanteesta.

Kyllä jotenki sillee aatteli, että: ”No ehkä mä oon toiminu vähä es kumminki oikein.” (V1)

6.2.2 Lasten kokemuksia tukijaksolta saadusta tuesta

Lasten kokemus saadusta tuesta Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolta liittyi paljolti toimintaan ja yhdessä vietettyyn aikaan oman vanhemman sekä leirin muiden lasten kanssa. Kokemukset leirillä järjestetystä ohjelmasta olivat myönteisiä erityisesti yhteisten leikkien, luovien töiden ja melonnan osalta. Lapsille elämyksellisenä

kokemuksena oli jäänyt mieleen myös muun muassa lasten kesken rakennettu maja, tukijakson toteutuspaikkojen eläimet sekä makkaranpaisto rantanuotiolla.

Taiteellinen kokonaisuus. Oho! Tästähän tuli hieno! Katos minkälaisen värin mä sain aikaseksi. (L3, havainnointi)

Ihan kivalta on ollu tutustua uusiin ihmisiin. Oon leikkiny ja hauskaa ollu leikkiä uusien lasten kanssa. (L2)

Lapset arvostivat saamaansa jakamatonta huomiota omalta vanhemmaltaan tukijakson leireillä, sillä kotona vanhempien on jaettava aikaa myös pikkusisaruksille ja arjen askareille. Jokainen lapsi toi haastatteluissa esille, että oman äidin tai isän kanssa vietetty aika ja leikkiminen on heille hyvin mieluisaa.

Isin kans oli kivaa. – – – Luettiin kirjaa. (L1)

Äitin kans samas huonees nukkuminen on kivaa. (L2)

Etittiin äitin kans hienoja kiviä ja yks oli semmonen, jossa oli tiikeriraidat. (L3)

Oli kivaa, ku äitin kaa syöteltiin palloa eilen ja sitte kahestaan saunas. (L2)

Eräs lapsista koki helpottavina keskustelut hänen ja äidin välisistä riidoista, joihin osallisiksi joutuivat usein myös muut perheenjäsenet. Lapsen mukaan hänen ja äidin välisistä haasteellisista vuorovaikutustilanteista oli mukava kertoa tukijakson ohjaajille, jotka voisivat auttaa. Haastattelutilanteissa ja muissa keskusteluissa vanhimmat lapset olivat melko avoimia kokemuksistaan ja tunteistaan, mikä tarjosi ohjaajille tarttumapintaa haasteiden käsittelyyn.

Ku keskusteltiin esimerkiksi mun ja äitin riidoista niin se oli kiva vain keskustella niistä. Jollekki joka vois auttaa niissä. (L2)

6.3 Osallistujien kokemus Green Care -teemasta

Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson osallistujille luonto oli kaikille mieluinen toteuttamisympäristö. Green Care -lähtökohtien mukaan valitut tukijakson leiripaikat tarjosivat luontoelämyksiä lapsille ja vanhemmille. Vanhan koulun läheisyydessä oli muun muassa grillikodalla ja nuotiopaikalla varustettu ranta, koskireitti sekä metsää. Maatilan miljööseen kuuluivat viljelykset, eläimet sekä vanhanajan tunnelma. Vanhemmat pitivät tukijakson toteutusympäristöjä ja luontoa omaa hyvinvointia tukevinä asioina. Yksi vanhemmista kertoi huomanneensa metsällä olevan häneen terapeuttinen vaikutus jo ennen tukijaksolle tuloa. Luontoympäristön kuvailtiin myös tarjoavan etäisyyttä omasta arjesta. Tukijakson leireillä vanhemmat pääsivät myös luontoaiheisen toiminnan kautta näyttämään taitojaan, kokeilemaan uutta ja tekemään asioita yhdessä lapsensa kanssa.

Kyllä se mettä ja tommonen retkeily kannattais yhdistää ja siellä samalla sit puida näitä asioita. (V2)

Mun mielestä se oli tosi hyvä. Tykkään tuolla luonnossa muutenki, vaikka täytyy myöntää - pikkasen on jäänyt vähiin. (heh) Mutta muuten tykkään olla siellä luonnossa ja tehdä luonnon keskellä. (V1)

— — — huokaisuhetki tietyllä tavalla just se semmonen luonnossa oleminen. — — — kaiken kaikkiaan tää oli huokaisuhetki siitä arjesta ja arjen hommista. (V1)

Lapsille luonto mahdollisti erilaista ja jännittävää tekemistä sekä mukavia leikkipaikkoja. Tukijakson toisella leirillä sopiva majan rakennuspaikka löytyi viereisestä metsästä, johon lapset yhteistyönä saivat aikaan upean sateenpitävän salapaikan. Melontaretki oli lapsille mieleenpainuva, sillä aihe oli esillä myöhemmin maalatuissa taideteoksissa. Eräs lapsista mainitsi parhaaksi ruokailuhetkeksi rantanuotiolla tapahtuneen makkaranpaiston. Tukijakson viimeiseltä kerralta lapset mainitsivat hauskoina asioina maatilan eläimet, joista erityismaininnan sai sylissä pidettävä kukonpoika.

Majan tekeminen oli kivaa. — — — Kanat oli kivoja ja kukonpoikanen (L1)

Tykkäsin makkaranpaistosta sillon. – – – Oli kivaa ne lampaat ja sit ku mä sain pitää kanaa kädessä. (L3)

Majan rakennus jäi mieleen ekalta kerralta. (L2)

Havainnointiaineiston perusteella raitis ulkoilma ja luontoliikunta vaikuttivat tukijakson leireillä myönteisesti niin lasten kuin vanhempienkin uneen. Vanhemmat totesivat useampana leiriaamuna reippaan ulkoilun helpottaneen omaa ja lapsen nukahtamista. Lapset olivat aikuisten kanssa samaa mieltä hyvin nukutuista öistä. Lisäksi leirikerroilla havainnoitu hyöty luonnosta oli sen ryhmäytymistä edesauttava vaikutus, sillä luonto ja eläimet innostivat lapsia leikkimään yhdessä ja virittivät aikuisten välille keskustelua esimerkiksi lapsuusmuistojen herätessä.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni prosessi oli aiheensa vuoksi vaativa ja työteliäs, mutta hyvin palkitseva. Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson kehittämistyötä tehtiin yhtäaikaaisesti toteutuksen kanssa, sillä havaittuihin muutostarpeisiin tartuttiin ja toimintaa suunniteltiin jokaisen leirikerran perusteella. Tämän vuoksi roolini tutkijana ei rajoittunut vain havainnointiin ja haastatteluun, vaan osallistuin tukijakson suunnitteluun ja toteutukseen myös avustavana ohjaajana. Osallistuminen Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson kaikkiin vaiheisiin antoi minulle kokonaisvaltaisen ja yksityiskohtaisen ymmärryksen ja tiedon prosessista. Opinnäytetyöni tutkimustulosten tuottamaa tietoa Pelastakaa Lapset voi hyödyntää Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallin ja Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson kehittämistyössä vuoteen 2017 asti jatkuvassa Läheltä tueksi -hankkeessa.

Kuvaus Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksosta

Tutkimustuloksissa kuvaamassani Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksossa keskeistä oli tuen menetelmien käytännölläisyys ja toiminnan jatkuva peilaaminen suhteessa lasten ja vanhempien ilmaisemiin tarpeisiin sekä dialogiset ja joustavat toteuttamisrakenteet. Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson toteuttamisessa oli kyse sosiaalisesta prosessista, joka edellytti lasten ja vanhempien aktiivista osallistumista ja

vuorovaikutusta. Tukijakson toteutuksen aikana perheiden haasteista saatiin monipuolista ja aiempaa syvempää tietoa, josta olisi ollut paljon hyötyä tukijakson suunnitteluvaiheessa. Ongelmana kuitenkin oli, että uutta ja merkityksellistä tietoa lapsi-vanhempisuhteeseen vaikuttavista asioista paljastui vasta tukijakson lähentyessä loppuaan. Jatkossa olemassa olevia haasteita tulisi voida kartoittaa aiempaa perusteellisemmin ennen jakson alkamista, jotta Haastava lapsi–vanhempi-tukijakson tarjonta ja osallistuvien parien tarpeet kohtaisivat. Perusteellisen kartoituksen myötä tukea pystyttäisiin suuntaamaan kohdennetummin ja tarkoituksenmukaisemmin keinoin. Toisaalta on huomioitava ja annettava arvoa sille, että tukijakson tiivistyöskentely ja ajan kanssa rakennettu luottamussuhde saattoivat olla lapsilta ja vanhemmilta saatavan uuden ja yksityiskohtaisemman tiedon edellytys. Tätä tukijaksolta saatua tietoa viedään perheen sosiaalityöntekijöille, mikä osaltaan tekee tukijaksolla tehdystä työstä erittäin hyödyllistä.

Ohjaajilta tukijakson kehittäminen toteuttamisen rinnalla vaati toiminnan avointa tarkastelua ja pohdintaa sekä uskallusta ja taitoa työskennellä muuttuvien tilanteiden ja olosuhteiden parissa. Tutkimustulosten perusteella osallistuneiden lapsi–vanhempi-parien voidaan todeta olleen uuden tukimuodon toteutukseen tyytyväisiä. Haastattelu- ja havainnointiaineistosta poimituissa kehitysideoissa toivottiin tukijaksolle lisää luontolähtöistä toimintaa ja kommentoitiin leirien pituutta. Toisen vanhemman mielestä tukijaksolla viihtyisi yhtäjaksoisesti pidempään, jonka vuoksi yksi leirikerta voisi olla jopa viikon mittainen. Toinen vanhempi koki kolmipäiväisen leirin liian pitkänä ja ehdotti lyhyempiä, esimerkiksi päivänmittaisia leirejä. Sopiva pituus tukijakson leireille vaikutti olevan mielipidekysymys.

Osallistujien kokemukset Green Care -teemasta

Green Care -lähtöisen toteutuksen vanhemmat kokivat tutkimustulosten mukaan mieluisana vaihtoehtona perinteisemmille sosiaalipalveluiden toteuttamistavoille. Luonnosta pidettiin sen tarjoaman toiminnan ja virikkeiden sekä rauhoittumisen ja rentoutumisen vuoksi. Tätä tutkimustulosta tukevat muut Green Care -toimintaa käsitelleet tutkimukset, joiden mukaan luonnolla on kokonaisuutena parantava, rauhoittava ja onnistumiskokemuksiin perustuva voimauttava vaikutus (Mesimäki 2011, 56–58; Tyrväinen ym. 2007, 73). Tutkimustuloksista Green Care -toiminnan

mukaisen tuen voisi päätellä olevan myös lapsille mieluisampaa ja lapsilähtöisempää kuin mahdollinen keskustelu virikkeettömässä toimistossa. Päätelmän perusteena on Green Care -toiminnassa toteutuva lapselle luontainen tapa tutkia ympäristöä, leikkiä ja liikkua (ks. luku 4). Ohjelmaan lapset ja vanhemmat ehdottivat pihaleikkejä ja -pelejä sekä eläinten silittelyä. Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksoa voitaisiinkin kehittää lisäämällä osallistujien kontaktia eläinten kanssa sekä sisällyttämällä ohjelmaan enemmän toiminnallista ajanviettoa luonnossa. Green Care -lähtöisillä menetelmillä voidaan tutkimustulosten mukaan tukea tai täydentää lastensuojelun tukimuotoja. Tätä johtopäätöstä tukevat muutkin tutkimukset, joissa on tutkittu Green Care -toiminnan vaikutuksia ihmisen hyvinvoinnille (Mesimäki 2011, 56–58; Tyrväinen ym. 2007, 73; Kivimäki & Rantakokko 2014, 39).

Vanhempien ja lasten kokemuksia tukijaksolta saadusta tuesta

Tutkimustuloksista käy ilmi vanhempien ja lasten sama kokemus toiminnallisesta, tiedollisesta ja emotionaalisesta tuesta Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolta. Toiminnallisella, tiedollisella ja emotionaalisella tuella vahvistettiin emotionaalisen saatavillaolon teoriassa määriteltyjä vuorovaikutuksen osa-alueita, eli vanhemman sensitiivisyyttä, jäsentämiskykyä, ei-vihamielisyyttä ja ei-tunkeilevuutta sekä lapsen responsiivisuutta ja aloitekykyä. (Ks. luku 2.) Näin ollen Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallin mukaisella Haastava lapsi–vanhempi-tukijaksolla on tutkimustulosten perusteella potentiaalia lastensuojelun avohuollon tukimuotona.

Toiminnallinen tuki nousee tutkimustuloksissa esille kahdenkeskisen ajan ja työskentelyn kokemisena merkittävänä ja tärkeänä niin lasten kuin vanhempien näkökulmasta. Yhdessä ja yksin tekeminen, kokeminen ja onnistuminen koettiin lapsi–vanhempisuhdetta tukevana ja vahvistavana tekijänä. Emotionaalisen saatavillaolon teorian viitekehyksestä, lapsen ja vanhemman yhteinen toiminta tuki lapsen responsiivisuutta ja aloitteellisuutta, sillä sen kautta lapsi asettui luontevaan kontaktiin ja läheisyyteen vanhempansa kanssa. Teorian mukaan leirikerroilla havaittu lapsen huomionhaku ja huomion saaminen omalta vanhemmaltaan luo edellytyksiä vuorovaikutussuhteen vahvistumiselle. (Ks. luku 2.) Hyvänä esimerkkinä vuorovaikutuksen osa-alueita todentavasta toiminnallisesta tuesta oli kaksipaikkaisella kanootilla melominen. Se edellytti vanhemman ja lapsen välistä yhteistyötä ja

kommunikointia sekä vaati vanhemmalta kykyä ohjata ja tarvittaessa rajoittaa lastaan. Vastavuoroinen toiminta, kommunikointi, ohjaaminen ja rajoittaminen rakentavat emotionaalisen saatavillaolon teorian mukaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta. (Ks. luku 2.)

Tiedollisella tuella viitataan vanhempien saamiin neuvoihin ja kasvatukseenkeinoihin, joita he voivat siirtää sellaisinaan tai soveltaen omiin haastaviin vuorovaikutustilanteisiin lapsen kanssa. Tutkimustuloksista käy ilmi, etteivät vanhemmat vielä nähneet saamiaan keinoja täysin sopivina heidän tilanteisiinsa. Tästä syystä he joko olivat kokeilleet keinoja tuloksetta tai eivät olleet kokeilleet niitä lainkaan. Kasvatukseenkeinit eivät kuitenkaan pysty ratkaisemaan yksistään lapsi-vanhempiparien haasteita. Kasvatukseenkeinit toimivat paremmin hyvässä ja toimivassa vuorovaikutussuhteessa, sillä lapsen on koettava vanhemman tyytyväisyys alkuperäistä toivettaan parempana palkintona (Keltikangas-Järvinen 2012, 55). Tukijaksolla vuorovaikutussuhdetta puolestaan pyrittiin vahvistamaan tarjoamalla toiminnallista, tiedollista ja emotionaalista tukea. Lapsi-vanhempiparin tuentarpeiden täyttymisen kannalta lasta ja vuorovaikutussuhdetta uhkaavat kasvatukseenkeinit tulisi kuitenkin korvata tarkoituksenmukaisemmilla menetelmillä, sillä kielteiset kasvatukseenkeinit vaurioittavat lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta (Sinkkonen 2001, 59–63).

Emotionaalista tukea vanhemmat ilmaisivat saaneensa tukijaksolta keskusteluiden kautta. Jakaminen ja vertaistuki olivat tärkeitä vanhemmille, jotka erilaisissa kokoonpanoissa saivat käydä läpi mieltään painavia asioita. Jakamisen merkityksestä kuultiin tukijaksoson leirillä myös lapsen suusta, kun lapsi mainitsi asioista kertomisen tuntuvan hyvältä. Tukijaksolla eri tuen muodot limittyivät toisinaan hyvinkin tiiviisti keskenään. Esimerkiksi itsereflektoinnissa yhdistyy toiminnallinen, tiedollinen ja emotionaalinen tuki, sillä omaa toimintaa tarkasteltaessa eri menetelmin saatiin lisää tietoa tilanteisiin liittyvistä tunteista ja käsittelytavoista. Pohtimalla omaa toimintaansa sekä siihen liittyviä ajatuksia ja tuntemuksia vanhemmat tulivat tietoisemmiksi omista toimintatavoistaan, mikä johdatti heitä kyseenalaistamaan joitain kasvatukseenkeinoja. Vanhemmat kertoivat omassa toiminnassaan olevan toisinaan parantamisen varaa, kun kielteiset tunteet ja väsymys saavat ylliotteen. Reflektoidessaan vanhemmat kertoivat joidenkin toimintatapojen olevan melko tehottomia ja aiheuttavan itselleen huonoa omaatuntoa. Itsereflektio vaikutti luovan hyvää kasvualustaa uusille toimintamalleille.

Jatkotutkimusehdotukset

Jatkotutkimukseen aihe tarjoaa hyviä mahdollisuuksia opinnäytetyöni tutkimusaiheen uutuuden ja ajankohtaisuuden ansiosta. Erityisesti Green Care -toiminnan yhdistäminen lastensuojelun avohuollon palveluihin kaipaisi lisätutkimusta. Luonnon yhdistämisen mielekkyyttä lastensuojelupalveluissa on osoitettu opinnäytetyöni tutkimustulosten lisäksi muissakin tutkimuksissa (ks. Mesimäki 2011, 56–58; Kivimäki & Rantakokko 2014, 39). Kuitenkin lisätutkimusta olisi tehtävä, jotta Green Caren mahdollisuudet ymmärrettäisiin ja otettaisiin käyttöön nykyistä laajemmin. Green Caren lisäksi jatkotutkimukselle tarvetta tuo Perhetukitoiminta 2+3+1 -malli sekä Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso. Tukijaksolle osallistuneiden parien kokemat hyödyt saattavat muuttua ajan kuluessa, joten lapsi–vanhempiparin saamia hyötyjä voisi tutkia esimerkiksi puolen vuoden kuluttua tukijaksosta. Tutkimani Haastava lapsi–vanhempi-tukijakso oli vasta Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallin ensimmäinen toteutus. Toimintamallilla jatkossa toteutettavien tukijaksojen tutkiminen olisi kehitystyön kannalta arvokasta. Tilausta olisi varmasti myös Perhetukitoiminta 2+3+1 -mallin mukaisten tukijaksojen vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta käsittelevälle tutkimukselle.

LÄHTEET

Euroopan ihmisoikeussopimus. 1999. Viitattu 4.8.2014.

[Http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FIN.pdf](http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FIN.pdf).

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13.p., uud. p. Jyväskylä: Otavan Kirjapaino Oy.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. 1948. Viitattu 4.8.2014.

[Https://www.amnesty.fi/tyomme/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/](https://www.amnesty.fi/tyomme/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/).

Kivimäki T. & Rantakokko J. 2014. Toimintaterapeuttien kokemuksia luontoympäristön käyttämisestä toimintaterapiassa. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.10.2014.

Keitä olemme. n.d. Pelastakaa Lapset ry:n sivu. Viitattu 16.9.2014.

[Http://www.pelastakaalapset.fi/jarjesto/keita-me-olemme/](http://www.pelastakaalapset.fi/jarjesto/keita-me-olemme/).

Keltinkangas-Järvinen L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kuorelahti M. & Aarnio J. 2014. Läheltä tueksi – kehittämishanke 2013–2017.

Julkaisematon projektisuunnitelma. Jyväskylä: Pelastakaa Lapset ry.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2008. Tapaustutkimuksen taito. 2. p. Helsinki: Yliopiston kirjapaino.

Lastensuojelun käsikirja. 2014. THL. Viitattu 3.11.2014.

[Http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja](http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja).

Luonto hyvinvoinnin lähteenä – Suomalainen Green Care. 2014. Esite. VoiMaa! -hanke.

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädös valtion säädöstietopankki Finlexin sivuilta. Viitattu 31.7.2014. [Http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731).

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädos valtion säädöstietopankki Finlexin sivuilta. Viitattu 7.9.2014. [Http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417).

Marjomaa P. & Lapinleimu H. 2013. Rahoitushakemus. Läheisverkoston vahvistaminen, vanhemmuuden tukeminen ja järjestölähtöinen kasvatuskumppanuus. Jyväskylä: Pelastakaa Lapset ry.

Mesimäki K. 2011. Sieltä saa tyyneyttä, sieltä saa energiaa. Luontokokemukset päihdeongelmasta toipuneiden elämäntarinoissa. Pro-Gradu - tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Viitattu 27.10.2014.

Marjomaa P. & Räisänen M. 2013. Olen niin onnekas, että mulla on sut. Lasten vanhempien ja tukiperheiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta. Raportti. Pelastakaa Lapset ry.

Ruoppila I., Hujala E., Karila K., Kinon J., Niiranen P. & Ojala M. 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: ATENA kustannus.

Salo S. & Flykt M. 2013. Lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavillaolon merkitys lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa. *Psykologia* 48, 402–416.

Sinkkonen J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 120, 1866–1873.

Sinkkonen J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Soini K., Vehmasto E. & Kukkonen S. 2014. Green Care -palvelutoiminnan ja -yrittäjyyden edistäminen maaseudulla. Moniste. Keski-Suomen ELY-keskuksen edustajien luento. 23.4.2014. Jyväskylä.

Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet. 2003. Viitattu 14.10.2014. [Http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/Julkaisut/Suomen%20Akatemian%](http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/Julkaisut/Suomen%20Akatemian%20)

20eettiset%20ohjeet%202003.pdf.

Taskinen S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. 1. p. Helsinki: WSOYpro Oy.

Tukiperheet. 2013. Esite. Pelastakaa Lapset ry.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tyrväinen L., Silvennoinen H., Korpela K. & Ylen M. 2007. Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. Raportti.

Metsäntutkimuslaitos. Viitattu 24.10.2014.

[Http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf](http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf).

Väänänen R. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Viitattu 5.11.2014.

YK:n yleissopimus lapsenoikeuksista. 1989. Viitattu 31.7.2014.

[Https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf](https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf).

LIITTEET

Liite 1 Tutkimuslupapyyntö vanhemmille

Hyvät vanhemmat

Olen Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelija. Teen **opinäänteytystä aiheesta Lapsi-vanhempi-tukijakso lastensuojelun avohuollon tukitoimena – Uuden toimintamallin arviointi asiakkaiden kokemusten perusteella.**

Tavoitteenani on luoda kuvaus Lapsi-vanhempi-tukijaksosta sekä arvioida tukijakson soveltuvuutta osaksi perhetukitoimintaa. Teidän tukijaksolle osallistuvien vanhempien ja lasten kokemukset ja mielipiteet tulevat olemaan merkittävimpinä aineistona tukijakson arvioinnissa.

Tutkimustiedon avulla Pelastakaa Lapset ry voi kehittää perheille suunnattua tukitoimintaansa.

Pyydän ystävällisesti suostumustanne siihen, että te ja lapsenne osallistutte tähän tutkimukseen. Tutkimusaineisto kerätään teitä yksittellen haastattelumalla sekä tukijakson toimintaa havainnoimalla. Jokaisista tukijaksolle osallistujia haastatellaan yhden kerran jokaisen kokouksuskerran aikana eli yhteensä kolme kertaa. Tällemän haastattelunanteei videokameran ja ääninahurin avulla. Havainnointia teen pääasiassa kirjallisin muistiinpanoin, mutta käytän myös videokameraa havainnoimain tukena.

Käsitelen tutkimusaineistoa luottamuksellisesti, osallistujia kunnioitan ja ainoastaan tutkimustarkoituksen. Video- ja ääninäistö ei toisteta ulkopuolisille. Tutkimusraportissa ei käytetä osallistujien oikeita nimiä. Aineistonkeruussa esille tulleet asiat raportoidaan tutkimusjulkaisussa tavalla, jossa yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa. Tutkimusaineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen on määrä valmistua vuoden 2014 lopussa.

Vastaan mielelläni tutkimustani koskeviin kysymyksiin puhelimitse tai sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,
 Noora Hopiavuori
 noora.hopiavuori@student.jamk.fi
 050 4666660

Palautathan alla olevan lomakkeen rasitettuna ja allekirjoitettuna, kiitos.

Leikkaa tästä

Lapsen nimi: _____

Lapseni saa osallistua tutkimukseen.

Lapseni ei saa osallistua tutkimukseen.

Huoltajan allekirjoitus